

בקשו שכל א' יראה לקבוע סדר (אפי' קצר מאוד) בהלכות צניעות או דיניי לשה"ר למשך מ' יום מהיום (וגם להתפלל!) לרפואת כל חולי ישראל ובפרט לר' משה בן חזק, וכן עבור רה"ה ורה"ג ר' ישראל מנחם בן רחל (הרשפלד) לרפוי"ש בתשח"י, נא לרחם עליו דרבים צריכים לו מאד, ולרפואתו יש לזכות לו זכותים ע"י שימשעו דבריו בקול הלשון – דמוריוחים לגרם לו זכותים גדולים, ועוד להכיר גדולותו, ועוד דלומד יסודות בגמ', הלכה, מוסר, בטחון, [ועוד!]. וכדי לתת עוד זכותים לרפואתם נא לנסות לכוון באמן (יהא שמ' רבא). שהש"ץ בירך אותנו אתה ואת כל הקהל העומדים שם! במח? – שיהא ילדיו כבודו בחייו (חיובין) ובמירך (ימיוכין)! של כל א' וא' מהציבור! (ואח"כ הוא כולל את עצמו – שיהגלה בחייו כשאומר בחיי כל ישראל!), ושעון שימת לב תדיר. ועוד לזאת עבור רבקה בת יוכבד יהודית (גריינימאן [פוליינעס]) לרפוי"ש בתשח"י. וכן עבור החשוב יעקב צבי בן יהודית, עוד היום! ונא להרבות תפילות לרפואת באשע יהודית בת מינא בתוך שאר חולי ישראל, יישר כח, וישר כח! ועבור ר' ברוך בן מלכה מרים הדסה לרפוי"ש בתשח"י. ושוב עבור הרה"ג ר' יעקב בן גלאדיס כהן (חלל) לרפוי"ש! וכן עבור האדמו"ר ר' שמואל יעקב בן יענטא – נא לרחם על כל הגדולים ולהתפלל מן הלב. ועבור ר' פנחס בן רבקה – רחמנות! ונא להעמיר תפילות נאמנות לרפואת יצחק בן מלכה! יישר כח. וכדי לתת עוד זכותים לרפואתם נא לנסות לכוון באמן (יהא שמ' רבא), שהש"ץ בירך אותנו – וכן"ל). ולר' מרדכי חיים בן בלומה – נא להעמיר לרפוא כל בשר בעדו. יישר כח! וגם לר' חיים שלום בן אסתר מלכה, יישר כח שוב ושוב. וכן עבור משה חיים בן צבי" בתשח"י, ועבור הרה"ג ר' ישראל בונם בן חי' רויזא (שרייבער) בתשח"י דרבים צריכים לו מאד! נא לרחם ולהעמיר בעדו, וב"ה מסר שמועס ברישבת מיר! וקידוש ד' נורא! (בזכות תורתו ותפילות נאמנות מהקוראים) אבל עדיין צריך הרבה תפילות, וכן רה"ג ר' שמואל בן אישיא עטל וכן עבור כל החולין. ונא לנעוק עבור כל בחורי הגיטות – האלו! וכן עבור כל ישראל שיחזרו בתשובה, ועבור כל לכות ישראל, כפרט כל המחלוקות בתוך הקהילות, ובתוך המשפחות – רחמנות!! וכל לכות החסדות ד' ירחם עליו, וכל הנשכרים ונזכאים כעת, ד' ישמחינו!	
קשה משה – נא נא נא לא ינהר מלפניך הקונטרס בחול' בשבת אפי' באקום די זיכור	בס"ד קונטרס שור'ת שער מציון פ' ויצא
תיקון טעות – ע' בתחילת היארצייט מה שנסמט בטעות, ואיתכס הסליחה	שנה שמינית זו השער מציון (תשפ"ו) מהדורה ח' עם הוספות (כד"כ כרס"ו)
ע' בתש"ו ב' (א) חלק [ב] שם באמצע דברי רה"י שליט"א לתרין הקוריא בדבריו רש"י על הגמ' בב"מ (פ"ז). לענין להבבה על בעלה – דנוגע לכל אדם תמיד! ימים אלו הן זמן הכנה לחיור בפרסומי ניסא של הנם שזכינו אליו ע"י בטחון שבטחו אז למעלה מכל ההשגות ונע' בדבריו שמשון שער אמונה בענין השקפת החשמונאים שלא היו עם המציאות (הטבע) אלא מציאות ד'!	
נע' בתש"ו י"א (ב) לענין הדרך הנכון לצדד עצמו בתפילה – ותפילה עם כל החיוריים בכחה לגרם עור נסים להכליל ולהפריט כידוע – ובפרט עם דמעות כחיים לצאת מצרה להירווחה: ע' תש"ו ב'!	
[ועוד הבאנו חיווקים בימי הגבחה בספר תורה (בסוף הקונטרס)בתשפ"ה, ע"ש]. ונע' בסוף כלן לענין תולעים בחמאה.	
והמשך הליכות והלכות ממו"ר הרה"ג ר' מענדיל שניאור זלמן ב"ר שלמה צבי אטיק וצלה"ה ע' בסוף הפרשה.	
השמה מפ' תולדות – ביום ב' כסליו חל היארצייט של האי גברא רבה, שלשלת משפחת החת"ס זי"ע – דעת סופר (עקיבא ב"ר שמחה בונם סופר) שעלה והעלה כל ארץ ישראל, ועמד בפרץ והציל אלפים, והי' מגדולי מוסרי התורה. נלב"ע תש"כ. תנצב"ה. [כבר כתבנו זאת לפני שנה, ובלא יודעים עדיין לא נכנס לפרשת תולדות, ופלא אלה ובעזרת ד' נתקן לשנה הבאה, ב"ה. ויישר כח להממיר החשוב (אבל יוצא שלא הי' צורך הערתו)].	
ביום ראשון י"ב כסליו חל היארצייט של האבן האול (ר' איסר זלמן ב"ר ברוך פרץ מלצר). הודה לדרשן א' שדיבר ברבים שיש להתחזק בשל"ן בית – דלקח לקח לעצמו אע"פ שהי' נקי, ואניל כבוד לאשתו לא ידע גבול, כך מוסרים עדי ראי'. אומרים שהחז"א אמר שאין א' בכל ארץ ישראל שיכול לדון הסטיפלער זצ"ל (הי' מעשה שא' תבע הסטיפלער לדין תורה) אלא הגרא"ז מעלצער זצ"ל, אין עדות כמותו דהא (ע"י) עד נעשה דיין (אע"פ שלא הי' צריך הסכמות אבל בשבילנו לשבר את האוזן דבר הוא, כ"ה). הביא הוא יין שרף וכו' כשהתפלל ביארצייט בבתי ראגד – והקשה – מי עשה תיקון זה? אצ"ע אצ"ע תיקן שחרית, יצחק אע"ה מנחה, יעקב אע"ה מעריב, ולוט אהב יי"ש – לוט"ס א' תיקון, לחיים! הגר"ן פריינד זצ"ל מסר שהוא הכניס לחדרו כשהגיע לגבורות ומסר לו סודות, והגב"י כל חייו על ידם. ענינות שאין ממוה. ועוד מגדולתו שהגיע הנכנסתק רב זצ"ל כשהפטר הך לעולמו שמואל און לו עס מי לכבר סדרא בלומה, וזכר הול. תנצב"ה. נלב"ע תש"ד.	
ביום שני י"א כסליו חל היארצייט של ר' שמואל ב"ר זלמן סילברמאן. מחשובי תלמידי ישיבת מיר. סבל יסורים נוראים ואעפ"כ דקדק בהלכה עם יראת שמים כפליים. למדנו ממנו הרבה. ביוז"ש נשא לנגרה הראשונה שפגש כשהתחיל לחפש זיווג כשהי' בחור, ואז הוא אמר לה לא, [וסבל יסורי נפש כשלא חבר בה, ולתועלת מספרים כן] ואחרי כ' שנה כשגרש את אשתו, אמר לה – כן! לימוד גדול טמון כאן, ומקוין שיהא לע"נ. תנצב"ה. נלב"ע תש"ע בערך.	
ביום שלישי י"ב כסליו חל היארצייט של המהרש"ל (ר' שלמה ב"ר יחיאל לוריא), כתב הגהות והערות שהן האמירות את כל תלמוד בבלי, וספרים של שו"ת ועוד. וחלק על המחבר בכמה וכמה מקומות, והמ"ב נקטה דעתו בהרבה מהם. כח אדיר בשמים ובארץ להורות הדרך האמת לעמו. האם למדתי משנה לע"נ? ונסיתי ללכת בדרך השמה בעיני אלקים ואדם? נלב"ע של"ד (של"ג).	
ביום רביעי י"ד כסליו חל היארצייט של ר' יהודה הר"ב ב"ר יעקב שעכטער ז"ל. קירב אלפים. ומסר נפשו עבור הוולת. חיפש תמיד הטוב בכל א', ועלה לדרגות גבוהות, אבידה גדולה היא. תנצב"ה. נלב"ע תש"פ.	
ביום רביעי י"ד כסליו חל היארצייט של ר' שלמה יהונתן יהודה ב"ר אהרן פישער. העמיד תלמידים במסירות נפש. הי' מראשית ישיבת מיר בירושלם ונשאר ראשית. תנצב"ה. נלב"ע תשפ"ג.	

לע"נ האי גברא רבא שהי' כולו תורה כולו אהבה לד' ולתורתו ואהבה לתלמידיו הכל דרכים למעלה למעלה למשכיל, מתוך התמדה עלומה ועד יזכולא אחרונה שזכה שעות קודם שעלתה נשמתו הטוהרה לעילא אמר לבנו ש'י' כששאלו אם רואה מה שהוא, ענה – פשוט – אני רואה ללמוד! ואח"כ עלתה בסערה כעין מיתת נשיקה. האליר דור ישרים ח"ח יראים (הדקדוק הלכה שראינו אלל הניחוס אכלים הי' נורא ואיום, ממך דבר שכמעט לא ראינו מעולם, ולמדנו הרבה לקח, וראינו עוד גדלות של הנפטרי), חייבין אנחנו הכרת הטוב מיוחדת שגידל בנינו הגדול (תרחי משמע) הי"ו, ועזר לנו באופן נפלא, ויהא זכרו כדור, ושולחים כוס תנחומין לכל משפחתו החשובה, ונשמע אך ורק בשורות טובות! תנצב"ה. נלב"ע כ"ח חשון תשפ"ו, ומי יתן לנו תמורתו.

בשם הפנים מאירות יסוד גדול בעבודת ד', ועוד שם שכ"כ חשוב העבודה שלו עד שראוי להזכיר אלקינו קודם שמזכירים אלקי אבותינו – כמו שהוסיף הגאון ר' ישעי' פיק זצ"ל על עיקרי דברי הפנים מאירות, ונפלא. ולימוד לכל א' להתבונן אם עליו – לגמור ש"ס בעשר שנים או בעשרים שנה או שלושים. כל א' לפי מה שהוא. או לחילופין, אם עליו להתחיל מכאן ולהבא ללמוד כל סוגיא עד ההלכה למעשה, או קודם ללמוד ש"ס על בוריו, עם רש"י או גם עם תוס', או דוקא עם כל הראשונים, ואם עליו לחזור משניות מאה וא' פעמים, או ללמוד מקודם כל ששה סדרי עם הר"ב (ותו"ט), ואם עליו ללמוד כל המ"ב עם סדר מיוחד – קביעות (לכה"פ) לחצי שעה ביום (דלקבוע לימוד של דף ליום או עמוד ליום אינו דרך [להצלחה] בדרך כלל, כלל). או ללמוד כל סימן עד שיהי' לו ברור, ברור כשמש, או לכה"פ עד שיודע מה קשה לו, ולהמשיך עד שיגמור כל הששה חלקים של מ"ב. וכן ללמוד על דרך זה כל ד' חלקי שו"ע. או אם עליו לעבוד על כעס, או על תאוות, או על כבוד, או על קנאה, או על שמחה, וכיוצא – איזה מדה מיוחדת לו, שעליו להתחיל מעתה.

דכן הי' כוונת יעקב אבינו – **הלך** ככוונה להגיע לחרן. שאיפות להגיע לשלימות (עם הדרכה מאדם גדול, דוקא).
ונראה דנכלל בהליכה זו (לחרן, וכן אנחנו בעבודתינו) שמירה שישאר בכל זאת **יעקב אבינו!** ולכן עוד קודם הנשואין ידע שעליו ללמוד י"ד שנה בלא הפסק, ואח"כ להתחיל לבנות ביתו עם כל הבקען, עם כל **אש התורה** של תורת ד' בלבד, לשמירה מעולה מכל פגעי העולם, וכן הוי שלא הושפע מלבן, לבן הרשע, אע"פ שהי' עמו בביתו כ"ב שנה! – ולא אפי' כמלא נימא – נפלא. והכל בא מחמת הכנה שעה קודם! וש"מ בעמק דבר דלכן נתחלקו לב' דברים – **היצאיה וההליכה כי מתחילה יצא מבאר שבע ללמוד י"ד שנה בבית שם ועבר, ורק אחר כך התחיל ללכת לחרן** (והסביר דלכן לא כתיב ללכת חרנה, ע"ש).

וא"כ גם עלינו לנסות לפרוש מכל דבר שבעולם בימי הבחורות, וכן הלאה, לא להיות קשור (והמבין יבין) לכל העולם, אלא ובחרת בחיים – ושואל הבן עליי את עצמו – מתי אברר מה חובתי בעולמי? והגר"א אזרחי שליט"א (מרה"י) דיישבת מיר – ד' הטוב ישלח לו רפו"ש בתשח"י [דעדיין צריך חיזוק – נא להתפלל בעדו – יצחק יעקב בן הינדא מלכה לרפו"ש בתשח"י] הקשה דלכאורה גם אאע"ה יצא ממקומו, וכן יצחק אבינו ע"ה – א"כ מה מיוחד ביציאתו של יעקב אבינו ע"ה? ויתריץ דאאע"ה ויצחק אע"ה היו מעורבים בין הבריות משא"כ יעקב אבינו שהי' חבוש בבהמ"ד – ואם יצא מתוך הבהמ"ד זה **חידוש גדול!** והבנו שרמזו לכל בן תורה דאין לו לצאת מכותלי בהמ"ד על שום דבר (אלא א"כ כמו כאן במצב של פקוה נפש ממש) והמבין ודאי יבין חובתו בעולמו, וישאל תמיד דעת תורה על כל צעד וצעד ועל כל שעה ושעה, ולא לסמוך על שמועות מרב פלוני וכו', אלא לברר שוב ושוב.

עוד דיוק בפסוק שיש **יצאיה ויש הליכה** – וי"א דכיון שהי' ליעקב אע"ה ב' ציונים – א' מאביו וא' מאמו, ועל של אביו מדויק ההליכה דאמר לו קום לך פדנה וכו' (תולדות, שישי), ועל של אמו שאמרה לו **ברח לך אל לבן וכו' (שם)** מדויק **יצאיה**, והכל מכוון מלמעלה להראות לנו גדולת הבורא בכל!

(ב) אם אביו ואמו אמרו לו ליעקב שילך לחפש שידוך – איך הלך ללמוד י"ד שנה – הא לא אמרו לו ללמוד אלא להתחתן! ומה הי' ההיתר שכן?

ועוד יש להוסיף על השאלה – דהא כבר למד ששים שנה בבית המדרש של אביו! של יצחק אע"ה! ומה ראה עתה לפרוש מן הכל וללמוד? כל השנים חשבנו ליישב הקושיא ולומר שזה חלק בלתי נפרד מן החיפוש אחר שידוך – שבחור צריך להיות מלא התמדה עוד קודם שיוצא לעול אשה (וכעין מה שכתבנו בפרשת תולדות בתשו' י"א שם, ע"ש) – דבלא זה לא ישרא ממנו כלום (כמבאר שם), אבל עדיין קשה דהא כבר קנה התמדה – דאיש אהלים הי' ולא ידע שום דבר חוץ מ'אמות לא הלכה!

[מאמר המוסגר מא' שמראה לשומעי לקחו איך לזכור הנלמד, העיר דבר חשוב מאד – ידוע שכל דבר שנכנס למח שאינו תורה יוצא דבר של תורה כנגדו (ע' שה"ש רבה פ"א אות כ"א) וכהיום יש כ"כ הרבה ידיעות ושמועות מהעולם הרחב (? (בפרט שרוב רובם א"צ לדעת כלל, אם לא כולם) והכל דוחף לחוץ דבר אחד של תורה – ובפרט, ובפרט, שנגרם הדבר בעיקר ע"י הפל. – הכלי המשחית – שכ"כ הרבה בני תורה שומעים בו אלפי ידיעות של הבל כל היום כולו – וכל הקווים החדשים למיניהם, כידוע (א' הקיש לכאן תשעה קבין וכהיום יש אלף! ד' ישמרניו ויחייו) – והכל דוחף לחוץ עוד דבר ועוד דבר של תורה, ובלי סוף, כל מה שלמד, כל דברי תורה אשר היו נמצאים במחז, ואח"כ עושים חשבון על הגלגל ורואים שדאי זוכרים כלום (כמצא) וממילא מתיאשים, וממילא מחפשים בורות נשברים, ופחד נורא הוא!]. ודבר נפלא ובאמת פלא גדול – שכל הספרים (החשובים בד"כ, כצ"ל, וי"ל) שמחברים על דרכים לזכור לימודו עם כל מיני עצות והמצאות ותחבולות שבדוקים ומנוסים (כן טוענין, ושוב י"ל, אבל אין בודקים מן המזבח ולמעלה – ובודאי הגיעו המחברים לדרגת מה שכתב המחבר שיר היחוד – שלבי השבור מזבח לד' [ע' בסוף יום ראשון שם – מזבח אבנה בשברון לבני וכו' שבריר רוחי הם זבחך לרצון על מזבחך, ועוד ועוד דברים עמוקים ונוראים וגבוהים, כידוע]), נראה דראשית הי' להם להאריך כדבעי ביסוד הנ"ל – שכל דבר שאינו תורה הוי חורבן נורא (ולא פלא שהרבה לוקין בחסור זכרון הגלגל [אפי' באותו היום! שאלנו הרבה וכמעט לא מצאנו הקיום של ושננתם – שהיו מחודדין בפיך שאם ישאלך אדם לא תגמלא (ע' רש"י שם!)] דכל דיבור שאינו תורה דוחה דבר א' של מורה חוצה! (ע' שה"ש רבה פרשה א' עה"פ לריח שמניך טובים, ועוד בשוחר טוב קי"ט עה"פ מה אהבתי תורתך, ושה"ש רבה א' אות כ"א עה"פ לרעך וכו', ועוד בילקוט שם, וברוח חיים פ"ו על המשנה – מיעוט שיחה, ופחד פחדים הוא – וכן צעק הגר"נ פארצאווטש זצ"ל – שכל דבר שנכנס למוח שאינו תורה – איז א שאד!), ולא יעזור כל העצות בעולם אם לא מקיימין העצה הזאת (כנ"פ!) ועוד הקדמה הי' להם להקדים – שיש להתרחק מאה מיל ויותר מכל כעס – דהא משכחת תורה – ושוב פחד פחדים – ושוב אין עצה ואין תבונה ואין זכרון אם עושים (אחרי כל הדרכים לזכור לימודו) דברים ההיפך של זכרון, והבן, ועוד לזאת וקודם לכל מכלל – שטעון תפילות (בדמעות), ע' גמ' נדה ע"י, ואין עוד מלכוד! והמכיר המחברים אולי כדאי להציע להם הנ"ל, ושלוי' על ישראל!

ובשנת תשע"ט הבנו מכתבי הגר"א מיללער זצ"ל ליישב הקושיא הנ"ל שיעקב אע"ה הלך עתה ללמוד הסוגיא של בן אדם להבירו לפי התורה הקי' שלהך עם הכוונה ע"מ להגיע להיות אדם השלם כדי שישירה בביתו אך ורק שלו' ורעות כל החיים – סוגיא שהיא קשה עד מאד, ומובן שי"ד שנה ברציפות נצטרך לזה

– ועוד מובן שלא עזר לו כל הלימוד של לפני זה דהא עד כאן לא אחז בסוגיא דשידוכין! (ורמז גדול לכל הנכנס לסוגיא זו שעליו חוב קדוש להכין את עצמו לחשוב על הזולת ולא על עצמו (כלל!) ויהא מוכן לקבל תשובה שלילית ולשמוח! בין בשידוכין בין אחרי החתונה בבית, ואכמ"ל, והרועה לקבל קונטרס חתנים שערכנו, ע' סוף הקונטרס הדרך לזה. ומתוך הוא עד למאד. ומיושב כל מה שהקשינו, אשרינו. וש"מ שלמעשה הוספנו כן בתשו' י"א ב' תולדות בלי לזכור שהגר"א מיללער זצ"ל אמר כן, וא"כ ב"ש, ועלינו להודות. ונראה לומר שיעקב אע"ה הבין שזה מונח בציווי שלהם, והבן. וש"מ מלאנו הקושיא והתיכון בשיחות מוסר, ומוסיף שם, וז"ל – אלא שזהבין יעקב שהכניסה לבית לכן מחייבת הכנה גדולה, כדי שיוכל לשמור שם חיי"ג מאות ולהעמיד שצטי ק-ה, הי' מוכרח להכנה של לימוד י"ד שנה צבית מדרסו של עדר.

עלינו לדעת כי העולם שבו אנו חיים כיום הוא כולו בית לבן, והכניסה אליו מחייבת הכנה גדולה, וההכנה היא ע"י התורה כמו שלומדים אנו מיעקב אבינו, וכו' עכ"ל, ונורא ואיום הוא, וכל בחור יחיד חרדה גדולה וישאל את עצמו – האם אני ראוי ומוכן להתחתן? האם אני יודע שאתחייב להיות מענטש? (איסוף) מלא רצון ללמוד אפי' אם יש הפרעות מכל האדדים? האם אני מוכן לוותר? האם אני מוכן לשמח את הזולת אפי' אם אין הדברים הולכים כמו שחלמתי, האם אני מוכן לכבד את חמי בכבוד מלכים? ואשתי כבוד יותר מגופי? ולהיות מלא הכרת הטוב על כל דבר קטן??? האם אני לומד מוסר כדבעי? האם אני מלא סבלנות, מלא וגדוש? הכנה גדולה צעיו!!

(א) למה הוא יאן שם? ומה החיזוק לנו מזה?

(א) משמע דהקב"ה עיכבו כדי שישן שם, והכל מחמת הא דיהיב דעת' לחזור (ע' רש"י לקמן).

והחיזוק הוא לנו, דכל פעם שיש לנו רצון טוב, הקב"ה ודאי יראה לנו פלאות נוראות. וכדגילו לנו חז"ל (מכות דף י'): בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, ודאי! ולכאורה יקשה השואל שלפעמים רוצים ואין רואים המוליכין, על זה תירץ הגר"ן פארצאווטש זצ"ל – דהיא הנותנת, דאם אין המוליכין ראי' (ברורה) שחסר בהרצוה, בדוק ומנוסה. אבל מעולם קוינו לו שיעזור ויגן שנגיעו מעשינו למעשי אבותינו וכו' יעקב, ונאמר אמן.

[ומאמר המוסגר דה"ה בעניני בטחון, דכמה התלוננו בפנינו שהם בטחו בד' בענין זה או בזה ולא עלתה בידם ולא קיבלו מה שבטחו עליו, וזכינו אח"כ להראות להם בתוך דבריהם שהי' בטחון למתצה לשליש וכו', ואפי' בלא ראיות, פשוט שאם בוטחים באמת מקבלים – אלא אם לא מקבלים ראיי' ברורה שיש חסרון בבטחונם ולא שהחסרון בכח שיש לבטחון לפעול, ופשוט, ע"כ מאמר המוסגר].

וע' ברש"י כאן דמשמע מדבריו שרק אחר שחזר עד בית ק-ל קפצה לו הארץ. והיינו דלא סגי ברצון לבד, וכן לא ע"י ברכות מגדולים וחשובים, (כמה וכמה פעמים ראינו איך שהגרמ"ד ס. זצ"ל נמנע מלברך המבקשים ברכה על תורה או להיות ת"ח אלא כל פעם אומר להם – תלמד ותהי' ת"ח!) אלא צריך גם מסירות נפש. ופשיטא היא – דהאם מי שיש לו רצון עז להיות ת"ח, ישתנה להיות ת"ח ע"י רצונו לבד? אלא צריך שימסור נפשו על לימודו, עדי היכן שידו מגעת, ונכלל בזה שצריך שינדה שניה מעיניו, ולא יבטל אף לילה א', כמבואר ברמב"ם פ"ג ת"ת הי"ג, ובשו"ע יו"ד סי' רמ"ו סכ"ג, [וע"ע במ"ב סי' קנ"ה סק"ד, וז"ל (עת יהי' קבוע) שלא יעביירו. דעיקר מצות ת"ת אין לה שיעור וחייבה הוא כל היום כל זמן שיש לו פנאי וכדכתיב לא ימוש ספר התורה הזה מפיד וגו' וכשיש לו פנאי והוא מבטל תלמוד תורה מרצונו הוא קרוב למה שאחז"ל (סנה' צט): על הפסוק כי דבר ד' בזה זה שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, עכ"ל. והקשה א' מחשובי מיר הרב ח"י ב. הי"ו שאלה הנוקבת את ההר ועלי' ידיו כל הדווים – איזה שיעור יש להנ"ל עד שנקרא דבר ד' בזה? [עוד דיוק יש בדבריו דכתב קרוב למה שאחז"ל, ולכאורה מה כוונתו בתיבת קרוב? ואפשר דהכל תלוי במה שהוא אדם (ובודאי בלא נערווען!) דנמדד כל א' לפי שלו, לפי עבודה ודרגתו שלו, ודו"ק, אבל דבר ברור כשמש שאין לבן תורה לקרוא שום כתבי עת (מה שקורין בטעות – חדשות, ניזו, א' בענגליש – גנזפייער), ר"ל, דחורבן נורא הוא, והכאב עולה עד לב השמים מה שבעוה"ר היו רואים בני הישיבה מבקשים המפתח מהשומר (?) בפתח (מאמר המוסגר – האם עם פל. לא כשר יכול להיות שומר לישיבה!?! ד' ירחם!) לפתוח הארון שיש שם כמה כתבי עת והוא לוקחו משם ומחביאו תחת מעילו (לכה"פ הי' מתבייש אבל הא גופא כמו גבש שמתבייש מבני אדם ולא מבורא עולם, שומו שמים!) והולך לדרכו (הרעה!), כאב בלא שיעור – חורבן, חורבן, חורבן – ועוד חילול ד' בעיני השומר, ומחמת הצער הגדול א"א לנו להאריך עוד, אבל בחסדי ד' עלינו ועל כל ישראל נפסק מעשים אלו ועלינו להודות ולהלל אבל בודאי טעון חיזוק תמיד, וכן בפרישות מן התאוות ומן המתותרות, וחיזוק תמיד ביראת שמים, וחזרה על הנלמד, ושוב חזרה, ושוב חזרה, עד אין מספר! וכלשון החזו"א שזו היא העמלות בתורה שכל סגולותי' תלויין בה – בחוקתי וכו' נתתי גשמיכם וכו', חזרה ועוד חזרה! מסירות נפש! – אבל לזכור תמיד שאין הקב"ה בא בטרונאי עם בריותיו, (ע' גמ' ע"ו ג.), ואם עושה מה שביכולתו ד' יעזור בדרך פלא, אמן.

ובענין הנ"ל שהלימוד צריך להיות עם יראת שמים (ונכלל בזה דיקדוק הלכה, ופחד מכל דין בשו"ע כמבואר באגרת אור ישראל, ע"ש, וע"ע בגמ' ברכות

λ

כל דרך שאפשר להיות נחבאת אל הכלים], ובזה **נחתדש** לאע"ה, שעד עתה חשב **שדבר פשוט** שהיא צנועה דהא **כל כבודו בת מלך נצימה!** ואע"פ שהיתה חביבה בעיניו מחמת צניעותה אבל ע"י השאלה **המוחקמת** ששאלו המלאכים ראה הוא גדלות **עצומה** [נכמו כן ודאי **כל א'** רואה באשתו, בדרגה שלה, שהיא נזוהרה לא להתפתות לבגדים צרים ח"ו, ולא בשאר דברים שגורמים הרס לה ולביתה ולכל הסביבה (ע' סי' ע"ה סקי"ד במ"ב)] גדלות זו לא הכיר עד עתה (כי פשיטא הוא שהוא לא ידע עד עתה מה הולך אצל חברות! אלא עכשיו נודע לו **ע' הדין**, ומתוך הוא) והכל בא על הנכון, ומקוים שכיווננו להאמת, ומחכים להערות, ומבקשים **סליחה** אם הערות שלנו לא היו במקומן, או שהיו חריפות מדי, אלא פשיטא לנו שעמך **כולך** צדקניות!

[ג] שאלנו אם אפשר לברך **שהחיינו** על חתיכות אבוקדו שהגישו לאכול עם הדגים בשבת קודש - דהודיעו לנו בביתנו בליל שבת זו כשהביאו הסאלאט הזה, שעכשיו התחיל העונה ויש לברך שהחיינו, דמצד א' זה כעין טפל ולא ראוי לברך שהחיינו על דבר טפל - **לכאורה** - ומה הדין כאן? ענה בפשיטות - מה שאכל אבוקדו שלם ומברכין עליו שהחיינו, וסיים - שכן אנחנו עשינו הערב - הבניתי הביאו אבוקדו שלם ובירכנו שהחיינו! (ושוב ברוך שכיווננו שכן עשינו גם אנחנו בשעת מעשה בלילה הזה). ושאלנו - האם כן הוא הפסק הלכה שאין לברך שהחיינו על דבר כזה שטפל להדגים? ענה (מתוך **יראתו הגדולה** מלהיות מורה הלכה - וכמעשה שהי' שפעם שאלנו אותו את פיו אם הא דכתב הבית הלוי שאפשר לברך על ספירת העומר במשלים שבועי אע"פ שחיסר יום א', וא"ל לו לברך על ספירת שאר הימים - האם זה הלכה למעשה? ונרתע לאחריו - **הלכה למעשה??** כאילו לומר האם אני אפסוק איזה **הלכה למעשה??** אלא אמר מעשה שראה, שהלך (יב"ל"ח) עם אביו זצ"ל לבקר דודה א' - בת הבית הלוי שגרה בתל אביב או חיפה, והיא אמרה להם שהיום בירכה על ספירת העומר - שאע"פ ששכחה יום א' אבל היום (יום שביקרו אצלה) היא משלם שבועי! וכשיצאו מבית אביו זצ"ל דייק דפשוט שהיא לא למדה ספר בית הלוי אלא זצ"ל שכן אביו - המשת הלוי זצ"ל - הורה לה, ע"כ המעשה - ועכשיו בליל שבת גם הי' חרד מלפסוק הנ"ל אלא אמר -) כיון ששאלת כן (בציור כזה) אמרתי מה לעשות (אבל לא שפסק שא"ל לברך שהחיינו על דבר שטפל להדגים וכדו'). [אפ"ה המבין יבין, כ"ג, וצ"ע].

[ד] ואח"כ הוא **ברוב ענותנותו** שאל אותנו - איך אתה נוהג, ברכת שהחיינו קודם או בורא פרי העץ (וכיצ"ב) קודם? (היינו בעלמא, דלענין האבוקדו הנ"ל אין נפ"מ) ענינו (עם ידיעה שהוא יודע הכל) שהמ"ב כתב בשעה"צ (סי' רכ"ה אות י"ב) שבדיעבד אם א' בירך בורא פרי העץ ואח"כ שהחיינו ונזכר קודם שאכל שאין צריך לברך שוב בורא פרי העץ (זאת אומרת בודאי אין לנהוג כן אלא דוקא ברכת שהחיינו קודם). והוא הוסיף שבאמת אפשר לברך על הראי' לבד וכהנהגות הגר"א כידוע, וא"כ עוד סמך לברך שהחיינו מקודם ברכת העץ, כן הבנו ממנו. ומיד הוסיף הוספה נפלאה עם **מעשה שהי'** - שעמד פעם בחצר בבית הגרי"ז זצ"ל, והי' פרי חדש על השולחן, והרב זצ"ל נכנס לחדר זה, והסתכל (הי' משמע מתנועה שעשה להראות ההסתכלות של הרב זצ"ל שהי' יותר מראי' בעלמא) ובירך ברכת שהחיינו, והלך מן החדר. ומיד אמר - מה תגיד - שאני מעיד בגדלות מה שראיתי בקטנות, אבל כך ראיתי. [ונראה שמעשה נורא הוא ושוה יותר מכל הון דעלמא, ודו"ק].

[ה] כיון שהזכיר ענין **עדות בגדלות על מה שראה בקטנות**, סיפרנו מה ששמענו מהרה"ג ר' יהושע דוד טורטשין שליט"א כשנכנס (יב"לח"א) אצל הגרי"ז זצ"ל לפני הבר - מצוה שלו עם אביו - מהרה"ג ר' חיים אהרן זצ"ל, דיברו על ברכת התורה שמברך בבוקר כשהוא קטן ובלילה נשתנה להיות גדול, ואיך מהני לפטור חיובו - אלא יש לכוון בברכת אהבת עולם במעריב וללמוד על אתר כדאיתא בירושלמי (הנזכר בבה"ל סי' מ"ד ד"ה פוטרת, ע"ש), ואמר לו הגרי"ז זצ"ל שיש לו לומר ב' פעמים הפסוק **וכתבתם** בפרשה ראשונה (כדי שיהא א' מהפעמים לשם לימוד). וכשיספר זה לנו הגרי"ז שליט"א טעננו לו שהוא מעיד בגדלות מה ששמע בקטנות, האם מותר להאמינו? וכמדומה שאמר שאביו זצ"ל אמר לו שוב אחרי הבר - מצוה שכן אמר הרב זצ"ל. **שוב שמענו שכן הי' אומר הגרי"ז זצ"ל לכמה בר - מצוה בחורים לעשות, וע' לקמן.** ורה"י שליט"א נבהל (קצת) לשמוע חידוש כזה, ואמר בפסקנות שהגר"ח בריסקער זצ"ל סבר דק"ש הי' לימוד התורה ואי"צ ללמוד אחרי שמו"ע, ולא צריך דבר כזה (ב' פעמים הפסוק **וכתבתם**). וקשה להאמין שהרב זצ"ל אמר להגרי"ז שליט"א כך, והמשיך לומר דאביו אמר שפירשו הירושלמי שצריך ללמוד על אתר (והא אומר ק"ש מיד) פירוש שאין להפסיק בין ברכת אהבה רבה או אהבת עולם עד ק"ש - ונפ"מ שבליילה שנעשה בר - מצוה (וכיצא בו כדאיתא במ"ב שם סקי"ג) שאין לומר ק-ל מלך נאמן אע"פ שמתפלל ביחידות (וידוע שהרב זצ"ל הי' אומר תמיד ק-ל מלך נאמן לפני ק"ש, וע' בסי' ס"א ס"ג ובשערי תשובה שם סק"ב). כדי שלא יהא הפסק בין הברכה לק"ש, ואז נקרא **שלמד על אתר**. [ע' סי' מ"ז ס"ח במחבר, וצ"ע ג]. והוא שליט"א הוסיף שמצא עוד נפ"מ והוא בדין שואלים מפני הכבוד וכו' שבבין הפרקים (בין אהבת עולם לק"ש) שאם שואל יתא הברכה בין הברכה לק"ש (והי' משמע שבליילה שרוצה לצאת ברכת התורה ע"י הפסק אהבת עולם, וכגון ליל בר מצוה וכדו'), או בבוקר כשהי' לו איזה ספק וכדו', שאין לו לשאול מפני הכבוד או להשיב לכל אדם, והי' קשה לנו דלכאורה אם חייב לנהוג כך (לשאול - להשיב) - מה ההיתר לא לעשות כן מפני שהוא רוצה לצאת ברכת התורה, ואפשר כוונתו היתה דייש אבל לא יצא ברכת התורה כיון שלא למד על האתר (מיד), או דאפשר דמותר לא להשיב, וצ"ע.

ושאלנו את פיו - כיצד שייך לצאת ברכת התורה בק"ש [ובאמת המחבר מסתפק בזה, ע"י"ש] דזכור לנו מדיני מגילה דיש דין קריאה ויש דין לימוד וזה ההבנה בדבר חז"ל מבטלין ת"ת מפני מקרא מגילה (מגילה ג' ע"א וע"ב) דאז יוצא ידי חובת קריאת מגילה או יוצא מצות ת"ת - א"א שניהם, והזכרנו שכן הוא בחמדת

שלמה ומובא מהחזו"א, וכמדומה שנמי כן בקונטרס חנוכה ומגילה, והוא דחה אותנו ואמר - אתה יודע דעות האחרונים - אני לא יודע האחרונים - גמרא ידענא - למדת נדרים - כיון דאי בעי פטר נפשי' בקרית שמע שחרית וערבית (ח), רואים דק"ש הוי ת"ת, וכששאלנו שכמדומה שבקונטרס חנוכה ומגילה שואל ע"ז, אמר - אני אומר לך גמ' ואתה אומר לי אחרונים? (שו"מ שלכאורה הבריסקער רב זצ"ל הקשה מגמ' זו - כך משמע ממה שמביא הגר"ח טורטשין זצ"ל בהג"ה בספרו קונטרס חנוכה ומגילה, **עיי"ש דנשאר בצ"ע**, וצריך עיון בפנים) הגמ' גמרא מפורשת! [אח"כ שאלנו את פי הגרי"ז שליט"א בן הגר"מ ד זצ"ל ואמר שאביו (שליט"א) זצ"ל אמר לכולם ללמוד איזה משנה (כמדומה) מיד אחר שמו"ע, ולא נתן שום עצה אחרת כל השנים, וצ"ע, ושוב שמענו מעוד נכדי שליט"א של הבריסקער רב זצ"ל שקבלה בידם כמו העצה שביטול הגרי"ז טורטשין שליט"א, ושלוי' (ש' ישראל)]. וכשנזכרנו הפירוש הנ"ל במבטלין ת"ת מפני מקרא מגילה, דהי' אמר שלא זה פירוש דברי חז"ל אלא יש מהמהר"ל דיסקין זצ"ל שתיבות - **האחשתרנים בני הרמכים** שאמרו חז"ל (מגילה י"ח). שאנחנו לא יודעים פירושן על זה הוי ביטול ת"ת! ושאלנו בתמי' קצת - על ב' תיבות נקרא ביטול ת"ת - ענה בפשיטות - כן (והי' משמע דרצה לומר דכל סעקונדא שחסר לימוד בהבנה הוי ביטול תורה! וחזוקה הי' לנו).

בשנת תשפ"ג למדנו שוב הגמ' בנדרים הנ"ל, ולכאורה **לכאורה** מוכח בר"ן שם שאין זה **ממש** גמ' מפורשת ואין לומר דק"ש הוי ת"ת, וכמו כן במחבר בשו"ע שם (סי' מ"ז ס"ח דמסתפק אם ק"ש הוי לימוד התורה (ובמ"ב שם סקי"ז מסביר דיש צד דהוי **כדברי תפילה**, וכן ס"ל הגר"א דבדואי לא יצא ידי חובתו של לימוד על אתר באמירת ק"ש בסמוך לברכת אהבת עולם [או אהבה רבה בבוקר], ועוד יותר שם בבה"ל ד"ה ויש להסתפק] בשם רע"א, ע"ש) וקצת פלא לומר שאביו זצ"ל חלק על הגר"א, וצריך לומר שאנחנו לא הבנו דברי המ"ב (וגם - או רק) דברי רה"י, וצ"ע ג, **וכבוד הגרי"ז טורטשין שליט"א במקומו הרמה עומדת**.

ואח"כ רה"י שליט"א הציע שנאכל משהו - כגון מהארבע'ס - שאלנו האם יש פרי שלם - ענה שיש מהם שהם שלמים (והי' חידוש שעדיין נקרא שלם אע"פ שהוסר חלק בבישול - עי' במ"ב ר"י סק"ח, וצ"ע), אמרנו שיהא שאלה של ברי' לאכול פרי שלם, הציע - תאכל חלק ממנו, או תאכל כזית. טעננו לו דהוי דבר שטיבולו במשקה - אמר יבשים הם! (וכשהסתכלנו שוב ראינו שבאמת יבשים היו, שלא ראינו טוב מקודם). הציע לשותות מים, אמרנו שצריך להיות צמא כדי לברך, הציע לשותות קולה, הראנו שזה דבר זר לנו. א' הניח אצילנו אגוז (מאנדעלע - שקד) חשבנו שבוה אפשר לטעום כדי להפיס דעתו, שמתוך **מדת החסד הגדולה שלו** שרצה שנהנה. ברכנו ואכלנו חלק (לא הי' שלם דהי' חסר קצת באמצע). ושאל - למה לא שאלת אם הוא געמעשר'ט (אם הוא מעושר)? אמרנו שמה שידוע לנו ששקדים כאלו מחוץ לארץ הם. הוא שאל - האם אין שקדים בארץ ישראל? המשיך ואמר **שבבית** אמרו **(לא אמר אשתו אמרה, ודו"ק)** שצריך לעשר אלו, ושאל את הבן שעמד בסוף השולחן - נכון שאתה עישרת אותם? שאלנו את הבן - האם אלו מארץ ישראל הם? לא ראינו בבירור מה הוא ענה, ורה"י שליט"א אמר - **אבל אתה צריך לעשות תשובה!** והסכמנו, אבל שוב נסינו לתרץ את עצמינו **(אולי** שלא כדיון, אבל תורה היא וללמוד אני צריך!) - שפעם שאלנו את הגר"א שליט"א (בן הגר"ח גריינימאן זצ"ל) אם צריך לשאול כנ"ל כשאוכלים אצלו. וענה (לפי מה שהבנו ממנו) שאם היית שואל את בעל הבית אם מעושר ויאמר כן, והוא איש שאתה יכול לסמוך עליו בזה, א"כ כל מה שמביאים לשולחן נחשב כאילו שאלת אותו. והי' משמע שרה"י לא קיבל את זה כ"כ, וצ"ע. ושוב אמרנו שזכור לנו שהי' מעשה אצל נישואי א' מבניו של רה"י שהתחתן עם נכדתו של הרה"ג ר' יחזקאל ברעטלער זצ"ל, ורה"י שליט"א אכל ממה שהגר"א אכל ולא שאל אם מעושר או לא. אמר - חתונה? איזה חתונה, ושוב זכר ואמר לבנו שעמד סמוך לו - אההה - השבע ברכות (שהי' בב"ש - כך שמענו אח"כ), ואמר - ווי ווייסטו אלע מעשה'ס? (איך אתה יודע כל הסיפורים?), אמרנו שהי' מעשה רב! [ואולי כאן הוא אמר לנו - אבל אתה צריך לעשות תשובה! ולא לעיל].

כשהציע לנו לאכול משהו אמר שיכול עי"ז להשלים מאה ברכות. אמרנו שכיון שאנחנו משתדלים לעשות ג' ברכות בסוף כל סעודה (העץ, האדמה, שהכל) אינו חסר אלא כמו עשר ברכות - דלפי החשבון חסר בשבת (בלי ברכת אשר יצר ומיני תרגימא) תשע עשרה ברכות, וא"כ עי"ז ברכות אשר יצר ופעם א' אוכלים קצת מזונות, פרי העץ, פרי אדמה, שהכל, ואח"כ בורא נפשות, כבר נשלם המאה ברכות. **ותמה תמיהה גדולה** - והא חסר הרבה יותר מזה - כעשרים וארבע, ושאל את א' מבניו שעמד סמוך לו - האם נכון עשרים וארבע, ואז אמר שהטעם שאתה אומר כן דאתה מברך ברכת המזון בסעודה שלישית לפני השקיעה וממילא יש לך עוד ברכות. אבל אני מברך יותר מאוחר, שאלנו - האם אחרי זמן ר"ת? ענה מיד - והא לפי הגאונים ג"כ צריכים מאה ברכות! שאלנו האם א"א למנות משקיעה ערב שבת עד זמן ר"ת מוצאי שבת קודש. תמה שוב כנ"ל. [צ"ע אם יש שסוברים כן - דעד ר"ת, ויש לעיין]. אמרנו דמשמע במ"ב דיש ב' דרכים למנות - או מן הבוקר עד הערב או משקיעה לשקיעה (כל יום, ואין ראי' לדין בשבת). חשב שוב - דהא אם מן הבוקר יש מאה בקל. ואמר שלא כך מקובל - מן הבוקר. ואולי שראיי' שלו היתה ממה שזכר מה שאומרים שהבריסקער רב זצ"ל הי' מונה בשבת אחרי צהרים - תשעים וחמש, תשעים ושש, וכו'.

ואח"כ אמר שהבריסקער רב זצ"ל הי' עולה למפטיר כל שבת כדי שיהי' לו מאה ברכות, אבל ביוה"כ שבין כה אין מאה ברכות הי' עולה ללוי. שאלנו האם זה

דבר מוכח שאם אין מגיע למאה אין מעליותא לברך שמונים וכו'? והבנו ממנו שאין ענין – וראי' מהרב זצ"ל.

שאלנו ששמענו שרצה לעלות ללוי ביוה"כ כדי לישראל עליי חזקה שהוא לוי – ותמה על זה מאד, ולא נחה דעת' לומר דבר כזה. ועוד שהקשה – הא ה' לו לוי במנחה בשבת, ואע"פ שמיד הקשה על זה כי אין במנחה ראי' דהא לא ה' כהן, אפ"ה נשאר דטעם שלא עלה למפטיר ביוה"כ משום שבין כה לא יהא לו מאה ברכות.

עוד שאלנו את פיו לענין מה שאומרים שהגר"ח בריסקער זצ"ל ה' מתפלל מנחה גדולה בר"ה. ואומרים שאם סבר הוא שלמעשה מנחה גדולה דין בדיעבד ודאי לא ה' עושה דבר של בדיעבד ביום הדין. כמדומה ענה שלא שמע מאביו זצ"ל אבל שמע המעשה פעם.

אמרנו לכאורה יש ברמב"ם שכך צריך לעשות, ושאל לאיזה רמב"ם אתה מתכוון? ציינו לרמב"ם בהל' יו"ט (פ"ו הי"ט) (ונראה שודאי ידע הרמב"ם אלא רצה לדעת אם זה כוונה שלנו, ודו"ק), שכתב שיש להתפלל מנחה גדולה ביו"ט. שמע וחשב וחשב. הצענו שאולי זה דין בשמחת יו"ט שדוחה הלכתחילה להתפלל מנחה קטנה, ולא ענה, וצ"ע.

שאלנו את פיו אם אפשר לשאול עוד דבר – ענה **בשמחה** – קען פרעגן וואס מען ווילט (יכול לשאול מה שאתה רוצה) – שאלנו שבפרשת בחוקתי כתוב השכר עבור עמלות בתורה – והשיג לכם דיש את בציר ובציר ישיג את זרע – וכתב רש"י – שיהא הדיש מרובה ואתם עסוקים בו עד הבציר, ובבציר תתעסקן עד שעת הזרע, עכ"ל. ולפי החשבון שהדיש הוא בתמוז אב והבציר באלול תשרי והזרע בחשוון כסליו (דכן הוא המציאות כידוע) א"כ נמצא שהעמל בתורה זוכה להיות ששה חדשים בשדה – היתכן? חשב וחשב ואמר – ע"י אחרים. שאלנו שברש"י כתוב אתם עסוקים בו, ושוב כתב תתעסקן וכו'. הביא פסוק (לא זכור לנו איזה) שמשמע ע"י אחרים ולא קיבל הדיוק שלנו.

עמדנו לצאת ובירכנו לו ברכה – א סאך אידישע נחת! (הרבה נחת יהודי) וכמדומה שאמר אמן. הלכנו פסיעה אחת לכיוון הדלת והוא קרא לנו – והקשה קצת בתקיפות – **וואס איז דאס איבעריגע ווערטער?** (מה זה הלשון יתר שאמרתי?) וואס איז דאס איבעריגע ווערטער? (כמדומה ב' פעמים). איז דא נחת וואס איז **נישט** אידיש? (האם יש נחת שאינו שייך ליהודי – בערך התרגום). לא ענינו וחיכינו. ואחרי רגע אמרנו שיש הווערט'ל שא' מבני עשו ה' שמו נחת ולא רוצים **נחת** כזה. הבין מיד אבל לא נחה דעת', אמרנו שהורגלנו לומר כן מחמת הווערט'ל, והמשכנו בושד – אבער איז טאקע אסור איבעריגע ווערטע (אבל באמת שאסור לשון יתר – קצת באופן שאלה קצת באופן מוחלט) – והוא אמר **בודאי אסור!** אמרנו מזל טוב, א סאך נחת, ויצאנו עם הון רב שאין כמוה. ועלינו להודות ולהלל ולשבח ולפאר ולקלס להקב"ה על כל דברי רה"י שליט"א, ומבקשים על העתיד לבוא ליכות לעוד ועוד – בפרט התוכחות שנתן מרוב **אהבת הכולת**, והלואי שנזכה בקרוב.

לא שייך להנ"ל אלא עוד פרפראות מרה"י הנ"ל – ושמענו מעד ראי' שבפרשת תולדות (תשפ"ב) צעק **צעקה גדולה** בשיעור חומש מתוך כאב לב על הא שבחורי הישיבה הולכים לכל מיני בעלי בתים לאכול סעודת שבת, ושלא כדין הוא מכמה טעמים, אי' הדעות כוזבות שמפיצים בשולחנם, ועוד על הכשרות, ועוד שיישיבה בחור צריך להיות **שישיבה**, ונפלא הוא.

והיות לעיל הזכרנו ענין **לברך את השני** (לפני שהזכרנו עניני **דבר ד' בזה**, ע' לעיל) נראה שמצוה **גדולה** להביא לכאן **מעשה** ששמענו ביום ב' פ' ויצא תשפ"ה, שא' מחשובי ישיבת מיר (רא"ס ה"י) שמע מהגר"י זאקס שליט"א, שאביו – הגר"מ זאקס זצ"ל מסר לו שהח"ח זצ"ל לא ה' מברך לאנשים, אלא כשהם ביקשו ממנו ברכה (וכגון ברכה על אהבת תורה) הוא ה' אומר – הקב"ה נא לתת לו אהבת תורה! ולא אמר – תהי' לך אהבת תורה, (ואומרים הטעם – **שרצה שהקב"ה יברך את האדם** ולא שבשר ודם יברכהו, ודבר נשגב הוא).

ועוד מסר לו אביו זצ"ל שפעם א' כן קיבל הוא ברכה מהח"ח מעצמו, וזה ה' **בערב יוה"כ!** ואמר לו – **מנחם מענדיל איך בענטש דיר דו זאל קיין מאל נישט זיין א גביר!** (שלא תהי' אף פעם אדם אמיד!). ומרפסן איגרא הוא, ומובן מהא שהח"ח כותב **שיותר** קשה נסיון העושר מנסיון העוני, ודו"ק **היטב היטב!**

(ב) כמה שנים לא יסן יעקב אע"ה? ואיזה חיזוק יש לזני תורה מזה?

(ב) לא יסן (כלל, כ"מ) כל ה"ד שנים שהי' בבית שם ועבר, ואפי' על א' הארע' באנק נישט [כלשון הגר"ח שמואלביץ זצ"ל], והי' הגר"ח זצ"ל אומר, וחוזר ואומר, **דאם יש רצון**, אפשר גם לנו לעשות כן – **עם אמונה שיכולים**, והעיקר מזה שעלינו ללמוד (למעשה) שיהי' הלימוד שלנו **בלא הפסקים** (והיינו שאף שאצל יעקב אבינו אפי' הפסק שינה לא ה', מ"מ הלימוד ממנו, **בשבילנו**, להזהר עכ"פ מהפסק בדיבור או שאר דברים שאין צריכים ממש, **ושוב כל א' לפי דרגתו, ויראת חטאו**). ואם רוצים, **אם יש שאיפות** (וחושב תמיד – מתי יגיע מעשי וכו') – באמת – יתקיים בנו בדרך שאדם **רוצה** לילך **מוליכין** אותו, וכן"ל, ולא נדע שום טירדות, או **שום** הפרעות, אמן.

ונראה ודאי להזכיר כאן דברי הגר"ח גריינימאן זצ"ל שכמה וכמה פעמים נזדמן איזה מקרה (**רק מה'**) או אונס או סכנה, אצל מי שיש לו פל, ומיד הוא מתקשר לפלוני אלמוני וניצל מן הצרה באופן **נפלא**, וחושב הוא – נס, ממש נס שהי' לי פל, חסד ד'! ומביא כבר ראי' שזה דבר טוב **מאד** להחזיק כלי זה, וכן כולם **מחוייבים** לעשות כן! ואמר הגר"ח זצ"ל שההוא אינו יודע **שההיפך הוא האמת!** והיינו שהקב"ה הזמין לו הצרה או הטירדא **מפני** שיש לו דרך ליצול, אבל אם לא ה' מחזיק כלי זה לא ה' **בא הצרה כלל וכלל!** אה **דעת תורה!**

וכעין זה מסביר האלטרנר מנאווארדאק בספרו **מדרגת האדם** (דרכי בטחון פ"ז) בהסבר נפלא בדברי הכתוב ב'פ' בהר – **וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית** – דשאלו כן כבר בשנה **ראשונה** דשמיטה! והכינו מפני כן מזון וכו' לקראת השמיטה הבאה (אע"פ שראו **נסים** בשמיטה שעבר אפ"ה אינו משפיע כלל לכגון אלו שדואגים **דאגת מחר**), וכשהגיע שנה ששית ולא ראו ברכת ד' לג' שנים, **מיד** הביאו ראי' **שצריך** להכין מקודם, דהא אם לא היו מכינים היו **מתים ברעב!** וזירו אחרים להכין אחרי שמיטה כמו שהם עשו, והטעו אלפים בדרכם הרע ומעוות. [מאמר המוסגר – כעין מה שלפעמים גורמים המכונים כספים לנשואי צאצאיהם עוד שנים רבות מקודם, ולא יודעים שזה מסלק כל הס"ד שהיו מיועדים לקבל, והדברים עתיקים, **ואכמ"ל**]. ולא היו מבינים שהם איבדו בידיים ברכה עצומה שהיתה מיועדת לבוא להם מן השמים, דהם גרמו שלא יהא ברכה, דלמה הקב"ה יתן אם אינו מאמין בו? והכל ההיפך הגמור! מדעתן המעוותת, אלא תמיד בעיני **דעת תורה** לראות את **האמת**, לראות **דקות האמת!** ובענין **דאגת מחר ע' לקמן תשו' ל"ב דברים נוראים**.

ומהדרשות של הגר"י מאנדעל שליט"א מצאנו דבר עמוק, עמוק מאד במלבי"ם (ירמ' י"ז ז') שז"ל **ברוך הגבר** אשר לא לבד **שיבטח בד'**, כי גם **והי' ד' מבטחו**, כי הבוטח בד' שיושיעוהו ע"י אמצעיים טבעיים הגם שיבטח בד' בכ"ו **המבטח שלו** היינו הדבר שעל ידו יושג בטחונו אינו ד', רק האמצעיים הטבעיים, שמקוה שעל ידם יושיעוהו ה', **והגם** שאינו ארור אחר שבוטח הד' **אינו ברוך ג"כ**, רק אם יבטח בד' שיושיעוהו **בלא שום אמצעי כלל**, עד שד' הוא גם **המבטח שלו**, היינו הדבר שבו יושג בטחונו, **עכ"ל**. והם דברים נפלאים ביסוד היסודות של **בטחון** – להיות **כל כולו** בטחון – לא לסמוך על חלוקה בכולל, או שרע עבודה של אשתו, או דוד העשיר, או קטל קרובים או חזכים, וכו' – אלא **אך רק על הקב"ה** ויזכה להיות **ברוך – בא ברוך ד'!**

ונחזור לגוף השאלה בפרשה דידן – פעם, בתמימות, שאלנו (אבדל"ח) את פי הגר"ח שמואלביץ זצ"ל על הא שלא ישן יעקב אבינו י"ד שנה שלכאורה קשה מהגמ' בנדרים (טו.) (דהנודר שלא ישן ג' ימים מלקין אותו וישן מיד, דא"א לאדם לעמוד ג' ימים בלא שינה! והוא דחה אותנו בקש – ולא פירש דבריו, והבנו שרצה לומר דאנו לא זכינו להבין או להשיג את גדלותו ומהותו של יעקב אבינו, או דלא מבינים מה זה **רצון דע**, או עוד דרך, אבל פשוט דאין כאן קושיא **כלל!** והעיקר שוב לעשות **בכל הכחות** (אבל ליוזר מלחץ, ומיותר מן הכחות, דבדוק ומנוסה שגורם ההיפך, וכפי שהעיד הח"ח זצ"ל על עצמו, שבצעירותו למד למעלה מן הכחות שלו, ונחלש ונחלה, ולכן ה' מכבה האורות בבהמ"ד בחצות לילה, והי' צועק שזה ביטול תורה להמשיך עתה ללמוד – דלא יעמדו בזה, וגם החזו"ח העיד כן על עצמו, וצריך **תמיד** מורה דרך ולברר דעת תורה, ונצליה, אמן). ואע"פ שנראה כמו שכתבנו לעיל שלא ישן יעקב אבינו **כלל** לא נמנעים אנחנו מלהביא לכאן דברי א' (מב"ר כהן בן ר' אברהם נ"י) מה שהעיר על דברינו, וז"ל והלא קושיא מנדרים טו. ומשבועות כ"ה, ומיבמות קכ"א; וכן סוכה ג. שבועה שלא אישן ז' ימים מלקין אותו וישן לאלתר, ע"כ הגמ'. ופירש"י בסוכה ג. ושבועות כ"ה. דהוא משום שבועה שוא דהוא דבר בלתי אפשרי, והנה בסוכה מקשה הגמ' על מ"ש כל ימי סוכות וכו' ומתרג' דהו נמנני אכתפא דהדדי. וי"ל דכן אצל יעקב, ומדויק לשון רש"י וכן המדרש בר"ר ס"ח י"א **שלא שכב** ואינו אומר **שלא ישן**. והוא פה אחד בכל המפרשים שראיתי עד כה והם:

א] **נחתל יעקב** – וז"ל מתנמנם שינת עראי כשינת הסוס ראשו בין ברכיו.

ב] **באר בשדה** – אלא ה' מתנמנם כסוס.

ג] **משכיל לדוד** – ומ"ש לא שכב ר"ל דוקא שינת קבע, ופשוט.

ד] **עץ יוסף** – דמדרש רבה ס"ח י"א וז"ל – אלא ישן שינת עראי שלא להתבטל מלמודו.

ה] **נזר הקודש** – במדרש רבה ס"ח י"א אותו לשון כנ"ל של העץ יוסף.

ו] והוא לשונו של **היפת תואר** במד"ר, מלפני כ350 שנה.

ז] **החת"ס עה"ת** – והנה ע"כ ישן ואלא שלא שכב מלא קומתו עד עתה.

ח] וכן הוא בדרך **שיחה** ח"א מהגר"ח זצ"ל, עכ"ל המעיר **החשוב**, ועלינו להודות, **ולבקש על העתיד לבוא**, בכל זאת נראה דהגר"ח זצ"ל ס"ל דאין כאן קושיא כלל, וכן **לכאורה** שמע בב"ר (ס"ח י"א) וז"ל **לא שכב**, ומה ה' אומר ט"ו שיר המעלות, וכו', רשב"נ אמר כל ספר תהילים ה' אומר, וכו', עכ"ל. ומוכח **שלא ישן** אלא למד דברים קלים בלילה, והבוחר יבחר, אבל **יחוד לב** מכריע על הכל. [וכן מוכח **בשיחות מוסר** (עמ' נ"ז, קל"ה), ע"ש ותמלא נחת!].

והנה זכינו למכתב התעוררות להעיר את לבבינו וליישר דרכינו מא' מחשובי לומדי ישיבת מיר הק' – הרב ישראל ה. היי", וטען שאם אנחנו מבקשים שוב ושוב הערות, למה לא רואים **אף פעם** (בערך לשונו) שאנחנו מודים על האמת שטעינו – וכגון הכא דמכל המפרשים שהמעיר החשוב הביא – ראי' ברורה שאכן יעקב אבינו ישן, אלא לא שינת קבע – למה לא הודינו לו ולומר – אנחנו טעינו?! ואנחנו בער ולא מבין (ואולי יטעון שוב שרואים **שלא מודים** על האמת **גם** על טענה שלו! אבל מה נעשה עוד) – לא מובן לנו טענתו – דמה כתבנו – שהמדרש רבה מוכח שלא ישן, וכן הבנו מהגר"ח שמואלביץ זצ"ל כששאלנו (נבד"ל) אותו מהגמ' בנדרים הנ"ל, אלא מה – נפרך הכל מפני המפרשים שההוא הביא? מה כתבנו בסיום התשובה – שהבוחר יבחר – שנראה שזה מח' (ובמדרשים לבד משמע שיש מחלוקת, ע' לעיל) ומה טענת המעיר החדש? המבין דעתו **נא** לעזור לנו, ונזכה ליישר דרכינו בעזרת ד' ית'.

עוד העיר שראה כמה פעמים (כבוד גדול חלק לנו שהעיד על עצמו שאדם חשוב כמוהו קורא כסדר דברינו, והיזק הוא לנו שידוע לכל שדלי דלים אנחנו ואפ"ה הוא קורא – האם אין זה חיוזק שאין כמוהו? שאין לסמוך על כל מיני שמועות – ובכל זאת רואים שמביאים אנחנו בשם ההוא או בשם ההוא – ומאי שנא? ואם אפשר להסביר בקצרה (כי באמת יש אריכות דברים, ואכמ"ל) דאם יבדוק כל המקומות יראה (לפי ידיעתו) שתמיד אינו אלא כעין מסייע למה שמביאים, או כדי לחזק הענין המדובר, ולא להכריע הלכה למעשה, ואם טועים אנחנו (וזה דבר מצוי מאד כידוע) נא להודיענו ונראה בל"נ לתקן הדבר, ומבקשים שיעיר הוא עוד ועוד, וכן בקשתינו מכל הקוראים היקרים מפז, ויישר כח וחילכם לאורייתא, וכט"ס. יש מעשה נורא בענין עטרת פז אבל עוד חזון למועד (מעשה שאחרי המלחמה שהקלויזענבערגער זצ"ל בירך פ"ז וכו').

ג) (ח) למה פירט הכתוב שבמקום זה יסן יעקב אבינו, ולא הזכיר מזה שהוא למד י"ד שנה אלא ברמז?

נראה לומר שהגילוי על השנה שלו לא הי' אלא (כל כולה) ראי' על הלימוד שלו, שהי' בלי הפסק! וא"כ כל הדיבור לענין השנה שלו לא הי' אלא לדייק שעד עתה לא שכח!

ואפשר עוד לומר – דמובא ברמב"ם פ"ג ת"ת הי"ב, ובשו"ע יו"ד סי' רמ"ו סכ"ב, שאין תורתו של אדם מתקיימת אא"כ לומד **בצינעה**, ודרשו חז"ל (מ"ק ט"ו). מהפסוק בשיר השירים – **חמוקי ירכיך** (שה"ש ז' ב') מה ירך בסתר אף ד"ת בסתר. והגר"ש שבדרון זצ"ל הי' אומר לנו – למה נמשלה דוקא לירכו של אדם? אלא שמי שאינו מכסה את הירך שלו לא שחסר לו קצת דעת, אלא מופרך הוא לגמרי, כמו כן מי שאינו מנסה להסתיר הלימוד שלו **מופרך הוא!** ודבר עמוק הוא עד מאד. וכן נראה דנרמז כאן להלימוד הי' בסתר, ולכן לא יזכירנו הכתוב בפירוש, ודבר נחמד הוא לנו.

ומעשה שהי' (ומעשה זה הי' חזון על עצמו הרבה פעמים) שבאמצע הלילה כשקמו בני ביתו של הגר"ב פינקל זצ"ל (רה"י דשיבת מיר) והוא הי' ער, ראו שהוא סגר הספר שלמד בו קודם שיתפסו אותו שהוא לומד (לא ידע שכבר ראו), כדי שיחשבו שהוא סתם יושב בשעמום (כאילו), אלא איש צנוע ומעלי הי' עד למעלה למשכיל. וכמו כן בדיבורים בלימוד הי' משתמט כאילו אינו יודע מה מדובר וכו' – הכל עשה באופן אגב, **צניעות! וצניעות וצניעות – צנוע ומעלי!**

(ב) למה לקח אנשים?

כתב רש"י דעשאן כמין מרוב סביב לראשו שירא מפני חיות רעות.

ג) ומה קשה על מעשה קלוש זה של צמירה?

לכ' קשה דלמה רק סביב ראשו, ומה הועיל לו, והא עיקר בשר אדם בשאר גופו, ושמה רוצים החיות לאכול.

ד) ואיזה יסוד צבטחון כל יעקב אבינו ללמד אותנו מזה?

ע' בחומש עם י"א מפרשי רש"י כמה וכמה דרכים במעשה דא, ובמחילת כבודם הרם, מחילה שוב ושוב בלי שיעור, אבל יש כמה חידושים **עצומים** שכמעט קשה להאמין, ורובם מרחיקים לכת מלומר שהי' כאן איזה **בטחון** בבורא, כגון דכיון שאמרו חז"ל שהי' כמרוכ א"כ ודאי הי' גם **כמוחילה** כדמצינו במשנה פ"ג דב"ב, והכא עשה הוא עוד אבנים כמו **חומה גדולה ורחבה** סביב סביב **כל גופו** וכו', וכמו מזחילה, וכו'. ובעוד פ' כתב שגופו אפשר שסכהו במידי אחרנא כגון בעשבים או באיזה בגד וכיוצא, אבל ראשו הוצרך להניח תוך המרוכ **כדי שיוכל לנשום** וכו' [וע"ש לענין מה דכתיב **אשר שם מראשותיו** דשאלו המפרשים אם היו אבנים כמרוכ או אבן א'. וע"ע בא' מן המפרשים (שם הנח"י) שכתב דעוד קשה שמשמע שסידר אותה סמוך או סביב מראשותיו והיינו **המרוכ** המוזכר לעיל, ותירץ דמוכרחים לומר שליקט כמה אבנים – א' לשים תחת ראשו והשאר לעשות מרוכ, ומיד אחר הלוקיטה התחילו מריבות ועשאן הקב"ה לאבן אחת אותן של המרוכ **עם** האבן שלקח לשים תחת מראשותיו, ותירץ בזה כמה קושיית, וע"ש]. ועוד דרכים לתרץ, וע' עוד שם, ואע"כ שדרכים אלו כתובים בחומש הנ"ל על שם גדולי עולם, ובטלה דעתינו **כעפר ועוד יותר**, אבל הי' צד לומר שתלמיד תועה כתבם, וצע"ג. [ע"ע שם בפ' **באר התורה** שמצאנו דבר נחמד מאד, דכל הסיפור כאן מרומז לג' בתי מקדש מדכתיב ג' פעמים **המקום**, וכל המעשה של האבנים והשינה והקיצה הכל מרומז **לגאולה שיבוא בב"א**, ע"ש היטב].

וחשבנו **לעניות עניות דעתנו שעשה כן** – סביב ראשו בלבד דבר **שלא מועיל**, כדי **להראות** שהשתדלות אינה עושה **כלום**, וא"כ אפשר לעשות דבר שלא יעזור, וכן"ל, ואפשר שעשה דוקא כן **כדי להראות היסוד הזה**.

ושוב הראו לנו בכתבי האלטער מקעלם (בחכמה ומוסר ח"א נ"ח) כעין זה, וז"ל, לבני יקירי...

השחר מקדים והולך, ע"כ אקצר. אליך, ב"י, יספיק הקיצור. לבאר דברי מיום ש"ק אין פניא, אך גרגיר קטן חכמות אכתוב לך.

ויקה מאבני המקום^א, עי' ברש"י שהי' מתירא מפני חיות רעות, ועמדנו, אטו סביב ראשו שמירה? וחיות רעות לא יוכלו לסתור האבנים? אלא ודאי עשה בדרך הטבע **למעט הנס^ב**, וכן בשקתות המים הציב המקלות, בדרך הטבע כדי

שיולידו עקודים וכו'.^ג והנה בפ' ויצא חמישי פסוק י"א, **ויהי בעת יחם הצאן וגו' וארא בחלום וגו' פסוק י"א י"ב עיי"ש**, ומה הי' מהצורך שמלאכים ינהגו הצאן, **כפירש"י** שם, הרי הציג מקלות וילדו בדרך הטבע, אלא למדנו מכאן, **שהכל באמת רוב הנהגת האדם, פרנסתו ושמירת חייו, הכל בדרך נס הם**, ורק למען לנסות את האדם (אם) שלא יאמר **כחי ועוצם ידי עשה לי החיל**, העלים הוא ית' מהאדם כל הנסים הנסתרים, והניחו מקום לטעות **כחי ועוצם ידי עשה לי**, ובזה תבחן חכמת האדם הנלכב.

והנה מהאבנים ששם יעקב אע"ה תחת מראשותיו, ופירש"י עשאן כמין מרוב סביב לראשו מפני חיות רעות, **למדנו כמה מעט תועליות יוצא מפעולת דרך הטבע** [ומה שעושים הצדיקים רק למעט בנס], ורובא לא באמת רובא, רק **כולל, בדרך נס**. ואנשי כנסת הג' הבינו זאת ותקנו לומר **ועל נסיד שבכל יום עצמנו**, ולא הבנתי היטב אי' הם הנסים **בכל יום**. ועתה ניחא ת"ל. וכן במרע"ה בהר נבו, וברמב"ן שם כמדומה ששמעת ג"כ מוכח כנ"ל.

א"ד א', מתנה גדולה שאשלח לך^ה, ... **עכ"ל**. ונראה שזכינו לכוון ליסוד שיסד כי זאת כוונת דבריו כנ"ל, וב"ש, ונפלא הוא!

ד) (ח) איזה מלאכים היו בסולס? למה?

(א) ע' רש"י דאלו מארץ ישראל עלו לרקיע, ואלו מחז"ל ירדו ללוותו. ונראה משום האסור לצאת מארץ ישראל לחו"ל, וא"כ אסור מעצם מציאותם **אפי' למלאכים!** (אבל אינן חייבים במצות ופשוט). והבנת הדבר י"ל דכיון דמי שנמצא בדגרה גבוהה **אסור לרדת** – דמעלין ואין מורידין בקדושה! (וע' בהל' תפילין סי' מ"ב במ"ב סק"א דלשים בגניזה מוטב מלרדת קצת בקדושה, ולימוד גדול הוא).

וחיוזק הוא לנו **לא לצאת כלל וכלל** מארץ ישראל לחו"ל. וכן חיוזק ליהור מכל רפיון בעבודה, כל ירידה – בין איזה הפסקים בהתמדת הלימוד, בין איזה קולות בדקדוק הלכה, בין בעבודת המדות, ופרישות מן התאוות, אלא להחזיק במה שיש בידינו, ולעלות תמיד.

ומעשה נורא שמענו מבעל המעשה, ה"ה א' מבני העלי' שבדור הי"ו, שהי' לו הטל. הנה וגד כמה שנים עד שיום א' נתקלקל – ונמשך ב' שבועות עד שזכו (?) לתקנו. ואמר שבשני שבועות הללו הי' אובד עצות (ממש), והתחיל להקל בדברים שלא חלם מעולם שיקל בהם, ואחר שקיבל הטל. שלו (המתקון) בחזרה תמה על עצמו איך נהג כך – מה קרה כאן. אבל היצר הרע לא נתן לו להתבונן בדבר להבין שעליו להינתק מהפח יקוש הזה, ולכן המשיך להחזיקו לעוד כמה חדשים. עד שבבילי שבת א' הרגיש בתוך תוכו איזה רוח ממעל שנתן לו להבין שצריך לסלק הקולר הזה מעל צווארו. ובמוצאי שבת מיד (או ביום א') ניסה לבטל המנוי שלו, ואנשי החברה (שלוחי היצה"ר) לא הרשו לו לעשות זאת אא"כ ימלא כמה טופסי שטרות, והלה מילא ושלח, ועדיין החברה לא ניתקו אותו, ורק אחרי הפצרות רבות (מצידו) במשך **שבוע שלם!** ניתקו אותו לבסוף, ומאז מרגיש כאדם שנולד מחדש – בלי העול, בלי העבדות, בלי השעבוד – רק מלא **אומר ושמחה**. ולא האמין ההבדל.

והנ"ל אמר לנו פעם שכולם שצועקים על חורבן האינטערנעט, ר"ל, או על האיסור להחזיק טל. לא כשר, ר"ל, וכו', נמצא **דמשמע** מזה שמה שקורין כשר דבר טוב, **ולא היא**. והוסיף הדמעה של הקונטרס שער מציון הוא שמראה האמת – **שכל** הכלים הללו וכל הדומה לדומה, ודאי מבני תורה והלכה, וכדברי הגר"ד לנדו שליט"א [ע' בשו"ת זה סוף פ' תולדות תשע"ח המכתב ששלח לראש כולל א' (הרוצה לקבלו ע' בסוף הקונטרס)] אשרינו.

ופשיטא שכל א' שרוכש דבר זה לא מרגיש הירידה – דאם הי' מרגיש פשיטא שהי' בורח ממנו כמו מן האש.

וכשאדם מרגיש שאין הנהגה שלו בקדושה וטהרה כמו שהי' עד עתה, או מחשבות זרות מתגברות עליו, או נטי' לבטלה מתחשק לו, או קריאת דברים של מה בכך נעשה כהותרה לו, עליו לחשוש שיש כאן משום אין מורידים! (אפי' מקדושה חמורה לקדושה קלה, ע' במנחות ל"ד). ובדרך צחות אפשר לומר שצריך **גניזה** – היינו **להטמין** את עצמו שוב באהלה של תורה כיעקב אבינו **שהטמין** עצמו ל"ד שנה.

ולפעמים עליו לנסוע לשבת או לחודש באיזה ישיבה, או למקום מלא תורה [כעין מושב תפרח או זכ"י שמלא חרדים, ואין שם חנויות של אכילה וכו', וכו', רק בני תורה], להתחזק שם, וכהנהגת הגר"ח שמואלביץ זצ"ל שהי' מספר **כמה וכמה** פעמים איך שהוא הי' נוסע מגרודנא לנאוארדאק (והנסיעה נמשכה בערך שש שעות [!] במסילת הברזל בימים ההם) כדי **להתחמם!** והי' מוסיף שזה למרות שהוא עצמו הי' מגיד שיעור בגרודנא, וכן הי' בקירבה גדולה לרבו הגדול הגר"ש שקופ זצ"ל, אפ"ה לפעמים הי' מרגיש **קריירות** בעבודת ד', והי' נוסע אצל דודו הגר"א יפה'ן זצ"ל (ראש הישיבה דנאוארדאק) **להתחמם**. והגר"ח זצ"ל הי' מסביר פשר ההנהגה שלו – ע"י ששאל – **מה ראיתי שם?** והכריז – ששה למלידים מתכסין בטלית א' ועוסקים בתורה (ע' גמ' סנה' כ.) – עניות **נוראה** ואחדות **נפלאה!** והתמדה **עצומה!** ובודאי חוב קדוש עלינו **לנסוע** – **שאיפות** למעשה!

^א כמדומה שמכוון להחידוש שהוא כתב כאן, דפשיטא שאין מתנה גדולה ממנה ככל העולם כולו, והכן. וז"ל ליסודו ממעשה דיעקב אבינו צאננים סביב לראשו. ועלינו להודות ולהלל על נסיד שבכל יום עצמנו, דפירט בחודש הנסים, ומאות פרסום הנסים של הצורא כל מה דאפשר, ונראה דפירט אלו שכתב האלטער זצ"ל.

^ב פ' ויאלא (בראשון).

^ג היינו שאין כאן מעשה השתדלות כלל, כן מוכח.

^ד שם חמישי. (דגם שם כולו נס וכהמשך כלאו).

^ה הוספה שלנו וכן נראה כוונתו.

ואפשר להבין הטעם שה' לוקח הזמן וסבל הטירחא לנסוע – ממה שהוא עצמו הי' שואל על הגמ' הנ"ל, שמבואר שבימי ר"י בר אלעאי היו ששה תלמידים (לא אמרו חז"ל ת"ח אלא **תלמידים**, ודו"ק) מתכסין כנ"ל – ולכאורה האין אפשר שיששה יתכסו בטלית א'? והי' מסביר בהסבר מלא חכמה שחלק לו בוראו – דאם כל א' ימשוך על עצמו שהוא יהא מכוסה, א"כ **כולם** מגולים, אבל אם כל א' מושך שיהא השני מכוסה אז **כולם** מכוסים, ויותר אחר ויותר שגורם קירבת לבבות **נוראה** וממילא אחדות על אחדות, **וכך עוסקים בתורה** (וכנ"ל שם בגמ'), ואין לך עליי' ותימום הלב יותר מזה, ולכן נסע דוקא לשם, וחיוזק בשבילנו בתורה ועבודה, לעשות גם אנחנו – לכה"פ למחצה, לשליש, וכו'.

נמצא שעל כל א' למצוא דרך להיות בקירבת אלו שמחפשים **שטייג'ן**, ונזכה, אמן. ולענין מה שהזכרנו שיהא לאדם **לברוח** כמו מה האש מלרכוש טל. נע ונד, יש **מציאה רבתה** בכתבי הרה"ג ר' יואל קלופט זצ"ל, אב"ד בחיפה [ומקובל] לפני חמישים שנה, שכותב **שיש לאדם לברוח מדברים שכולם עושים** (כמו שיש טוענין – והא כולם נוהגים כך או כך או מקילין כך או כך, וכו', וכו' – **לברוח כמו מן האש!!**) (והמכתב בשלימותו מקוים להביא בעתיד לבוא בעזרת ד' ית'), והדברים **נשגבים וחשובים ועמוקים והצלה גדולה** כידוע לכל מעלי חן.

(ב) איזה חיזוק יש בפסוק סולם מונבץ חלפה וכו'?

ע' ברמב"ן שכתב, וז"ל הראהו בחלום הנבואה כי כל הנעשה בארץ נעשה ע"י המלאכים והכל בגזרת עליון עליהם, כי מלאכי אלקים אשר שלח ד' להתהלך בארץ לא יעשו קטנה או גדולה עד שובם להתיצב על אדון כל הארץ לאמר התהלכנו בארץ והנה יושבת בשלוה או מלאה חרב ודם, והוא יצוה עליהם לשוב לדרת בארץ ולעשות דברו, והראהו כי הוא ית' נצב על הסולם ומבטחו ליעקב בהבטחה גדולה **להודיע שהוא לא ייהי' ביד המלאכים אבל ייהי' חלק ד' ויהי' עמו תמיד** וכו', עכ"ל, דברים נפלאים גילה לנו הרמב"ן – דעלינו לדעת, שעד שאנחנו מגיעים לדרגת יעקב אבינו, כל פעם שנתקלקל המאשין כביסה או התנור אפי' וכיוצא – הכל נעשה ע"י מלאך שנשלח ממרום לקלקלו, וכן כל הצלה מפגע רע ומכל דבר רע ע"י מלאך הוא, שנצטוו מאת ד', וכדכתיב **כי מלאכיו יצוה לך**, פלאי פלאים להמבין.

ועוד גילה לנו הרמב"ן שכשנגיע לדרגה של יעקב אבינו (ויש לקחת חיזוק מכאן להכיר דכל בן תורה בן עליי' אמיתי **כעין יעקב אבינו הוא**, וע' לקמן תשובה ל"א שהבאנו דברי המדרגת האדם שאין דור שאין בו יעקב אבינו, בשבילו יש הנהגה עילאה, וכעין מה שכתב הספורנו בסוף פ', שלח, וז"ל **הוצאתי אתכם מארץ מצרים**, כדי שתזכו שיהי' לכם לאלקים שתהי' התמדת מציאותכם ממני **בלת אמצעי**, שמציאות כזה לא ישתנה ולא יפסד בשום אופן, כמו שהוא הענין במציאות שאר הנצחיים: (א"ה) – משמע שזה טעם יציאת מצרים – כדי שהקב"ה יהי' לנו אלקים, ותהי' מציאות שלנו ממנו בלבד, בלא אמצעי, ומציאות כזה נצחי היא – היינו נשמת ישראל נשתנתה ע"י עצם יצ"מ להיות נצחי – לחיי עוה"ב, ועוד גם בעוה"ז, כ"מ, **ודבר נפלא הוא עד מאד**).

וטמון כאן שיהא ההשגחה עליונה עלינו מידו, ישר, מהקב"ה, בלא אמצעי, וא"כ אפשר לכל א' מישראל להיות על הדרגה של יעקב אבינו – ואולי דוקא אם קשור להקב"ה בכל מהותו, וכדברי הספורנו בעצמו על הפסוק לא יכול לו (פר' וישלח, סוף שני), וז"ל, לא יכול לו מרוב דבקותו תמיד בק-ל ית' במחשבה ובדבור, וכו', עכ"ל, (וע' לעיל תשו' ב' מהמלבי"ם דבר נפלא בזה). ובהא גופא ודאי יש לכל א' הכחות להגיע לזה, ולכן שוב עלינו לשאול עתה ותמיד – מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי? ורואים בעליל הברכה והעושר והאושר בהזכות שזכינו אלי' להיות א' מעם הנבחר, בנים של המקום ברוך הוא, אשרינו.

וע' בבעל הטורים כאן עוד דבר נחמד, וז"ל (מוצב ארצה) רמז למי שמושלך לארץ לפי שעה, יעלה השמימה, עכ"ל. ושו"מ כעין זה בפ' הספורנו עה"פ והי' זרעך כעפר הארץ ופרצת, וז"ל אחר שיהי' זרעך כעפר הארץ, וכו', וזה שיהיו בתכלית השפלות אז תפרוץ את כל גבולות הארץ אשר אתה שוכב עלי', וכו', כי אמנם תשועת הק-ל העתידה תהי' אחר רב שפלות ישראל ההוה היום בגלותם אשר כמוהו לא ייהי', כמו שאמרנו ז"ל (סנה' דף צ"ח). אם ראתי דור שצרות רבות באות עליו כנהר חכה לו, וכו', עכ"ל, ע"ש. ונראה דאע"ג דתמיד מרגישים הצרות רבות – אבל בפרט כהיום (כסליו תשפ"ו) [ובדאי יפסיקו כהיום] וא"כ עוד טעם לחכות ביתר שאת!

ויסוד גדול ומתוק הוא, דאין לאדם להתיימש כלל, מה שלא יהי', ואדרבה מה שהמצב יותר (ויותר) קשה, מה שיותר (ויותר) גרוע, מה שיותר (ויותר) מטה, מה שיותר (ויותר) מטה מטה, א"כ יותר (ויותר) ראי' ותקוה והבטחה שיתהפך בקרוב למצב הכי טוב שבעולם, למצב של גאולה שלימה מכל הצרות. וכל אדם כשנמצא בקושי זה או זה עליו לחשוב – שאין למטה מזה ובדאי נעלה.

ושו"מ שגם הכלי יקר (עה"פ והי' זרעך כעפר הארץ וגו') מאריך ביסודות הנ"ל בטוטו"ד, עשה"ל דחיזוק גדול הוא לכל הסובל.

ואנחנו שנמצאים בגלות המר הזה מלא מכשולים, ורדיפות, והשפעות לרע באופן נורא, ונשפלות נוראות, וצרות צרורות, וחובות לרוב, וצרת הבן וצרת הבת, וחולי אחר חולי, ואי צניעות, ומגושם, וכו', בודאי ובודאי נעלה מן הכל, ונזכה למה שמבקשים תמיד, ישועה ונחמה – ישועה מהצרות ונחמה מהמרירות שבגלות, ומעצם הגלות!

ואלו שנמצאים בקושי בפרנסה, או חובות למעלה מראש, או איחור בחלוקה בכלול, או שאר דברים שגורמים דחק ולחץ, ודואגים ושואלים מה יהי', אין שאלה זו שייך כלל לבני ישראל, דודאי אין שואלים שאלה כזו מי שהוא דבוק בד', וכרמב"ן הנ"ל, דהא רואה בחוש השגחת ד' עליו בכל צעד ושעל, ושמה

שמחת הנפש שאין ההנהגה איתו תחת איזה אמצעי, אלא ישר אליו מאת ד', הרחמן המרחם, שבודאי ירחם עלינו בקרוב, ואין לנו אלא לקיים – חכה לו, חכה לו, בלא נפילת רוח כלל, אלא מהעפר קומי, מארץ תצמח הגאולה, וכדאמרין בגמ' (ר"ה ל"א): **התנערי מעפר קומי** – שמשם עתידין ליגאל, ע"ש, מהשפלות והכנעה שעד קרקע עולם, נזכה לעלות בסולם המגיע ראשו השמימה, אמן. [והערה קטנה שנראה שהיא גדולה – דעל המתפלל בכוונה לראות שיש בתפילת והוא רחום ביום ב' וה' (בנוסח אשכנז) כשלושים פעמים הזכרת רחמים (או רחום או רחמך, וכו'). דזה עבודתנו להתחנן לפניו ית' שיריהם על דור יתום שלנו ולהוציאנו מחושך לאור גדול!]. ועוד עיין שם דמבקשים שהבורא יעשה למען שמך בערך י"ד פעמים! והי' רה"א א' צ"ל שביקש לא להודיע שהוא סנדק עד אחרי תחנון כדי שלא יאבדו אמירת למען שמך כ"כ הרבה פעמים – שכ"כ יקר הוא! והאם הרגשתי השמחה באמירת והוא רחום?].

ומעשה שהגה"ח שמואלביץ זצ"ל הל' מספר על עשיר א' שנעשה עני מרוד (דכסף נקרא בגמ' [ע' בגמ' שבת קמ"א:], ובמ"ר כ"ב ז') זוז כיון דזו מפלוני לפלוני, ואין אדם בטוח במה שיש לו, ואין לו לבטוח כלל וכלל בעשרו, ואם בוטח בו ודאי יאבד הכל, בדוק ומנוסה), וְנִבְדָּ עוֹד וְעוֹד עד שנצטרך לחזור על הפתחים ללחם צר ומים לחץ. ופעם אחת בערב פסח נכנס למקוה בשעה מאוחרת – ועד שגמר ההכנות לאסוף תרומות לכבוד החג וכו' נתאחר הדבר. והי' טרוד במחשבות על מצבו הירוד ולא הרגיש ששאר האנשים כבר הלכו מזמן, ועד שהוא גמר להתלבש וביקש לצאת ראה, למזלו הטוב, שהדלת נעול מבחוץ ואין דרך לצאת! ומקום המקוה הי' רחוק מהעיר ולא יעזור לו שום צעקות, שום קולות. והבין שבלייל הסדר יזכה להיות סגור ומסוגר עם כל המים שירצה, בלא יין, בלא מצות, בלא מרור, בלא סעודה! מיד התחיל לרקוד רקידה עליזה ורקד ורקד – שמחה וחזוה עד בלי די – למה? כי ידע שא"א לרדת יותר מזה, וא"כ ודאי יעלה ויחזור לעשרו, [אבל הפעם כשיזכה לעלות שוב, ודאי יזכור ויזהר לסמוך אך ורק על הקב"ה (ולא על רוב ממונו) ולהתפלל אליו כל יום ויום שיזכה לעשות רצונו ית' עם הכסף, ושלא יתגאה דרכו, ושלא יבזבז על דברים של מה בכך, אלא אדרבה יראה לתת כל מה דאפשר לאחרים, ואפי' עד שלא ישאר למחר כלום, דזה השמירה המעולה לכל אשר לו].

והגר"ח שמואלביץ זצ"ל הל' מספר זאת כדי לחזק לבבות – לומר לנו שאין להתיימש כלל – אלא כל א' צריך שיהי' כל כולו בטחון בד' ובישועתו! (ובפרט כשיגיע לדיוטא התחתונה! כשאין דרך לשלם החובות העצומות או אפי' השכר לימוד, או אין הצעות לשידוכים, או כסף להוליד לאור קונטרסים, או כסף להחזיק כולל וכדומה, או אין צד שיזכה להבין הלימודים או להצליח בבחינה זו או זו, או אין תקוה שיפרד מהכלים החדשים – דיוטא תחתונה ממש – אז יראה פלאות (וכן הרבה קודם לזה) – הכל תלוי בתקוה טובה לדרשיך (של) הקב"ה! ולד' הישועה!

עוד פרפראות לחכמה וליראה קיבלנו מהרב החשוב רנ"ט הי"ו מהמדרש רבה בפ' דידן, וז"ל – (פרשה ס"ח א') ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה, רבי פנחס בשם רבי הונא בר פפא פתח (משלי ג) אז תלך לבטח דרכך (וגו') אם תשכב לא תפחד, אז תלך לבטח זה יעקב דכתיב ויצא יעקב, אם תשכב לא תפחד מעשו ומלכן, ושכבת וערבה שנתך – וישכב במקום ההוא, רבי שמואל בר נחמן פתח (תהלים קכא) שיר למעלות אשא עיני אל ההרים אשא עיני אל ההרים למלפני (למלמד) ולמעבדני (לעושי) [כלומר לההורים איך הקב"ה עוֹרֵם, כן תעזריני, ע' בפ' מהר"ן] מאין יבוא עזרי אליעזר בשעה שהלך להביא את רבקה מה כתיב ב' ייקח העבד עשרה גמלים וגו', ואני לא נזם אחד ולא צמיד אחד, רבי חנינא אמר גדוד שלחו, רבי יהושע בן לוי אמר שילח עמו אלא שעמד עשו ונטלה ממנו, חזר ואמר מה אנא מובד (אבוד) סברי מן בריי (מן הבריות) חס ושלום, לית אנא מובד סברי מן בריי אלא עזרי מעם ד'. (שם) אל יתן למוט רגלך אל ינום שומרך, הנה לא ינום ולא יישן וגו' ד' ישמרך מכל רע מעשו ומלכן, ישמור את נפשך ממלאך המות. ד' ישמור צאתך ובואך. ויצא יעקב, עכ"ל מד"ר בתחילת הפרשה – רואים בטחון, בטחון, ועוד בטחון – אין עוד מלבדו! אין לאדם להתיימש כשאנו רואה עזר מן הבריות אלא לזכור יעקב אבינו ע"ה – עזרי מעם ד' – אך ורק ד' לבדו, אשרינו.

ומענין לענין בענין בטחון והיקש לענין המקוה סיפר א' מנכדי הגר"ד יפה זצ"ל מעשה מחזיר בדרגת בטחון של איש הנעלה.

וכן הל' מעשה – ערב שבת א' נתקרב זמן כניסת שבת והבאבע (סבתא) אמר לנכד זה – הלא מאוחר מאד כבר, איפה הזיידע (סבא)? אולי שקע בלימודו – לך לחפשו.

הלה רץ לכהמ"ד ואיננו, חשב שאולי נמצא במקוה. כשהגיע לשם מצא שהדלת נעולה. אפ"ה דפק דפיקות חזקות. ובא קול מצד השני – כוון? בקול רגוע שא"א לתאר. שאלו – זיידע מה קרה? וענה (דרך הדלת) נראה שאחד טעה ונעל הדלת. מיד רץ הנכד להממונה שהודה על טעותו ונתן לו המפתח והלך ופתח הדלת. כשיצא שאל הנכד את פי הזיידע – איך אדם יכול להיות כ"כ רגוע כשיש צד שישאר שם לשבת?

ענה שהוא התפלל שיבואו להוציאנו, וכבר אפשר להיות רגוע ולסמוך על הבורא עולמ!

(ה) איזה צורה היא שיקבל הארץ אשר שוכב עלי' – אין סס אלא ל"א?

ברש"י איתא שהקב"ה קיפל כל ארץ ישראל תחתיו, רמז לו שתהא נוחה ליכבש לבניו, ע"ש.

וא"כ בשורה טובה היא עד מאד – שלא רק שירשו את כל הארץ אלא שתהא נוחה ליכבש – הכל בעזרת ד' ית'.

ויש להעיר לב הער שיש כאן **בשורה טובה** ליעקב אבינו אע"פ שלא יהא עד אחרי כמאתיים שנה – אלא כל טובה עבור הזולת הוי **שמחה עצומה** לכל א' מישראל, ובפרט לזיידע על הנכדים (כאן נכדי נכדי נכדי נכדי וכו' נכדים) ויש ללמוד לקח לשמות עם השני, ולצפות לישועתו תמיד.

(ב) מה הי' אז עם כל יושבי הארץ (כשקיפלה)?

הבנו מהגד"ל ששאלו כעין זו נקראים א' **אמריקאנער קשיא** (AN AMERICAN QUESTION). זאת אומרת רק מי שבא מחו"ל יכול לשאול שאלה כזו, דכיון שלמד לימודי חול עד שהי' בן שמונה עשרה (כהחוק בחו"ל) בהי' סקול, HIGH SCHOOL, (בית ספר), ולימדו אותו כל דברי החוקרים וכו', לכן הוא חושב שיכול להבין את כל העולם!

והיינו להשאל שאלה דידן כאילו הוא כבר הבין, ע"י דעתו הרחבה (החרבה, ל"כ כן צריך לומר), איך הקב"ה יכול לקפל כל ארץ ישראל תחת יעקב אבינו – ורק שואל איך לא נמחו האנשים בשעת מעשה?!! הכל הבלים הכל הכל. ויסוד גדול הי' מלמד אותנו הגר"ש זצ"ל – שצריכים תמיד **דעת תורה** – להתרגל מה ששואלים ומה שלא שואלים, מה היא קושיא באמת, ומה אינו אלא ביטול זמן. (רמז [רחוק] לדבר – השמטות הרי"ף – לדעת מה לכתוב ומה לא לכתוב. **ואם אפשר לקחת רגע קט במקום זה לבקש מהקוראים הנכבדים – נא לעורר על כל דברינו תמיד כל מה דאפשר, יישר כח**).

ובאותו ענין – יש ששואלים לנו שאלות של מה בכך (כגון איפה אתה מדפיס השער מציון, ואיפה אתה קונה הנייר וכדו') בלי **שום** תועלת להבא, וכשאנחנו שואלים מאי נפ"מ, עונים – סתם! ומנהיגינו להבהיר להם בדרך צחות **שסתם** אינו אלא ספר תורה תפילין ומזוזות! **דסקרנות** (במילי דעלמא וכל הדומה לו) אינו דבר בריא אלא **סכנה**. ושאלות כאלו **פשוט** שהם ביטול תורה, וכמו כן הרבה מהשאלות שבחורים (ואפי' יונגעלייט) שואלים בגמ' או בהלכה או בעבודה אינן שאלות כלל וכלל.

ומעשה באחד ששאל את הגר"ש ששאלו זצ"ל למה שמואל (כשהי' מוכיח אותו עלי הכהן) לא ענה לו כך וכך? ושאל לו הגר"ש זצ"ל בחזרה – מה היית עושה אם בליל ר"ה כשבאת לתפלת מערים תראה שא' יושב במקום שלך? והתחיל השואל לגמגם, אמר לו הגר"ש זצ"ל – יש לך על מה לעבוד עוד קודם שתעסוק בשאלות כאלו!

והגר"ח שמואלביץ זצ"ל הי' אומר שלפי דעתו הראש ישיבה זצ"ל בבולטימור (שבשם-ריקה) הי' הרבה יותר גדול ממנו, **דהוא** הי' יכול לסבול השאלות ששואלים אלו מחו"ל, משא"כ הוא (הגר"ח זצ"ל) אינו יכול לסובלן!

והכלל הוא לחפש להגיע **לדעת תורה**, ולקבל מרבו תורה בפרט **כשמחזה בידו** כששואל כך או כך, ואם רוצים דעת עליון **באמת**, ודאי יתנו לו מן השמים, אמן. (ו) מה פי' **ונזכרו כל משפחות האלמה** – האם ע"י יעקב יקבלו כולם ברכות? והלימוד לנו?

ע' בתרגום דכל משפחות האלמה מתברכין **בזכות יעקב אבינו ובזכות בניו** – היינו **שכלל ישראל הם הם הצינור של ברכה**, ובודאי יקבלו הם הברכה וכל טוב סלה, אמן.

ונראה שהלימוד הוא שכל א' מאיתנו אחראי על כל העולם – וכל הברכות בידינו, ונפלא הוא.

ונראה להביא כאן ממדרש רבה ריש פ' תולדות עה"פ **ואלה תולדות יצחק בן אברהם** (שר' א"ג הי' הביא לנו תוך רוחב לבו למצוא סיוע לדברינו בפ' וירא) וז"ל רבי שמואל בר רב יצחק אמר אברהם לא ניצל מכבשן האש **אלא בזכות של יעקב** וכו', עכ"ל. וע' בפנאף יוסף על המדרש ובאמרי יושר שם שמשמע שע"י הזכות שגדל בן (נכד) כמו יעקב אבינו זה הי' עדיף מלמות על קידוש ד', וכמו שטען הגר"ד טורצ'ין שליט"א על דברי הגר"מ צוקערמאן זצ"ל שהוא הי' אומר שהי' עדיף לו לא להיות ניצל מהמלחמה אלא למות על קידוש ד' אע"פ שהעמיד דור ישרים מופלגים (ומבקשים על העתיד לבוא [בפרט שזכינו שנכנסו למשפחה פשוטה שלנו (היינו הראש) כמה מצאצאיו החשובים נ"י]) דאינו דומה הזכות הגדול של ליהרג על קידוש ד' לשום דבר בעולם! אבל רואים כאן שמפני זכות דור הבא הוי עדיף מלמות על **קידוש ד' – ואולי יש לחלק** – דאם מולידים יעקב אבינו – **בחיר של האבות** – בזה עדיף מלמות על קידוש ד' משא"כ דור חשוב, אפי' מופלגים עצומים, ממילא מובן תירוצו הגר"מ צוקערמאן זצ"ל, ודו"ק. ועוד אפשר לומר שהקב"ה הכריע שהי' עדיף לו להגר"מ זצ"ל **לחיות** על קידוש ד', ולהביא צדיקים וצדקניות לעוה"ז **דזה** עדיף, וכן אצל אאע"ה שהזכות של יעקב הכריע שלא נאסף אאע"ה בכבשן האש! ודו"ק. ואולי יש בהצלה של אאע"ה ג"כ **קידוש ד'**, כדמצינו ברש"י לגבי מלך סדום (לך לך, רביעי עה"פ בארות בארות) שהידיעה שאאע"ה ניצל הי' קידוש ד' – כן משמע שם, וי"ל.

וע"ע בגמ' סנה' (י"ע): על הפסוק **לכן כה אמר ד' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם** (ישע"י כ"ט) שחז"ל למדו (לא כפירוש הפסוק שמי הוא זה שמדבר אל בית יעקב, הוא ד' אשר פדה את אברהם) אלא גילו כוונה עמוקה בדברי ישע"י הנביא – שיעקב אבינו ע"ה פדה אלע"ה! ומסיק הגמ' שפלאו מלער גידול בנים שהי' מוטל על אלע"ה, ע"ש. ונראה דיך כד לומר עוד פליון וכנ"ל **שזכותו פדה את הזיידע** (סבא) מאור כשדים! וי"ע. וע"ע בכתבי הגר"א מיללער זצ"ל [בפרשה דין תשפ"ו (בענגליס)] שמאריך בחז"ל הזה דברים נפלאים.

ונראה כדלוי להביא לכאן מה דמסרו תלמידי הח"ח זצ"ל שהח"ח הי' מתחנך לפני ד' שיתן סימות על קידוש ד', וכליתא בספרים שיש לבקש כן, ועלינו להתבונן. וי"א שלמעשה נפטר על קידוש ד', שראו כולם שמי שנוהר בלש"ר זוכה לאריכות ימים וכדברי דוד המע"ה – מי האיש החפץ חיים וכו' נאור וגו' (תהלים ל"ג י"א)!

ואולי אפשר להאיע שעיקר העבודה שלנו הוא לחיות על קידוש ד' – לזיזר בכל אכילה שיהא לשם שמים וכדי שיהי' לנו כח לקיים דברו. ולהיות דוגמא **של עבד לאדונו**, ולהקרינ שמחה בכל פינה שפונה, ולראות הקב"ה בכל אתר ואתר, בכל מקרה אשר יקרה – [בפרט דלותיות מקרה הן רק מה'] – וכדברי הרמב"ם זי"ג עיקרים – אני מאמין וכו' והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים! הכל הכל הכל אינו אלא צורא עולם, ומה נעים ומה יפה דברי הרמב"ם צפי' המשניות על משנה ה' פ"ט ברכות, וז"ל – חייב אדם לבדק על הרעה כשם שמדבק על הטובה כו': מה שאמר כשם שהוא מדבק על הטובה רואה לומר לקבל אותו בשמחה ולב טוב ולכבוש כעסו וייטיב נפשו כשידבק דיון האמת כמו שיעשה בשעה שיבדק הטוב והמטיב, וכמו שהיו אומרים החכמים כרוז דבריהם **כל מה דעביד מן שמי' – לטוב**, וזה דבר שכלי אצל בעלי השכל ואפילו לא הורה הכתוב עליו, לפי שיש דברים רבים, נראים בתחילתם טובים ויהי' אחריתם רעה רעה רעה. ועל כן אין ראוי למשכיל להשתומם כשתבוא עליו רעה גדולה, מפני שאינו יודע סופה, וכמו כן אסרו עליהם השלום להרבות בשמחה, ובשחוק אצל תהי' השמחה **במעשים עליונים**, רואה לומר לעשות הצדק ולרדוף אותו. ואולם אזהרת הכתוב על היגון והדלגה כל כך הוא גלוי ומפורסם בספרים בדברי הגבוהא שאין צריך לדבר עליו, וזה – שלא הי' הכבוד ההוא, שהוא מנטער עליו, לטובתו בעולם מתחילתו ועד סופו, ויחשוב החושב שכבר האל"ח ושהיא ההצלחה האמיתית, והי' הכבוד ההוא סיבה לטורדו מחיי העוה"ב, ועל כן נאמר (משלי י"ד) **יש דרך ישר לפני איש ואחריתיה דרכי מות**, ולפיכך יכוון אדם מחשבתו ויתפלל לקבל להיות כל מה שיצוהו בעולם הזה מרע ומטוב, **סבה להשיג אליו ההצלחה האמיתית**. ומה שאמר ביזר טוב וביזר רע – רואה לומר, להשיג אל ליבו אהבת הקבל ולהאמין בו, ואפילו בשעת העצירה והכעס והאף שכל זה הוא יזר רע, כמו שאמר **בכל דרכיך דעו** – אפילו בדבר עצירה (בכרות ס"ג).

ופירוש מזה – עניין, רואה לומר **בכל עניין שיצוהך שצחאו והודוה עכ"ל** הנקר הגדול זי"ע, ואשרי מי שקורא וחוזר וקורא, ומתבונן ועולה מעלה מעלה, תמיד!

(ז) האם יעקב הי' ירא מבשר ודם?

ע' רש"י עה"פ **אנכי עמך** שכתב לפי שהי' ירא מעשו ומלבן. ופשיטא דלא הי' ירא מבשר ודם, אלא הי' ירא מההשפעה שלהם, ולכן הבטיח לו הקב"ה שיתקיים **שיויתי ד' לנגדי תמיד**, וירגיש תמיד – אין עוד מלבדו, **בחוש**, והיינו **אנכי עמך** – ידי בידו.

וכן על כל א' לזכור תמיד – **עמו אנכי בצרה** – הקב"ה עומד עליך ושומרך ומגן ומושיע, ואין לדאוג כלל – נארא אמונה נארא אמונה, **ובטחון בד' תמיד**.

(ח) האם יש בחלומות דברים אמיתיים?

רואים מכאן שיש, והא דאמרו חז"ל דחלומות שוא ידברו לא קאי על חלומות של האבות הק'. ואע"פ שיעקב אבינו אמר ליוסף שמה שחלם הי' דברים בטלים – בלבו שמר את הדבר.

ובזמנינו לא זכינו אפי' לדרגה שחלומותינו ירמזו לאיזה דבר, וכידוע שהחזו"א הי' אומר וחוזר ואומר, וכן קבלנו מרבתינו בשמו, **ולמעשה**, שאין אנחנו מתענין תענית חלום על חלומות שלנו, אלא די והותר לומד תפילת הרבש"ע בשעת ברכת כהנים – אין עושים הטבת חלום ולא תענית, אלא סגי בתפילה הנ"ל **כשיזדמן**, וא"צ יותר ולא כלום! **ובדוק ומנוסה** שהנהגה זו מסלק כל החלומות כאלו, והמבין יבין הרבה.

(ט) למה ויירא יעקב כשהוא קם משנתו?

(א) דהבין שהי' מקום קדוש ואינו ראוי לישון שם – וזה אע"פ שזכה לגלויים נפלאים, אפי"ה אין זה מצדיק פחיתות כבוד המקום לישון שם, וכדברי הצריסקער רב זצ"ל לאין אנוחנו בעלים על התורה לעשות פשקות, ולא להתנוף רשעים (או גזירים) כדי להשיג איזה דברים אפי' דברים גדולים! שאין המטרה מלדיק האמצעים (וקצו מאלו כן גם **בשיחות מוסר צפ' ז**).

(ב) ומה הלימוד לנו בשיצה?

(ב) לימוד גדול הוא לנו לזיזר מכל דבר שגורם חילול (היינו לעשותו חול) בית המדרש – דברים בטלים, דיבורים של מה בכך, החזקת הכלי הידוע (פל. אפי' מה שנקרא כשר, והשאר חס מלהזכיר), אכילה, שתי', שינה, כתיבת דברים של חול וכו' – הכל כמבואר בשו"ע סי' קנ"א, ע"ש כל הסימן. [ובאותו ענין – הגר"ב פינקל זצ"ל (רה"י דמיר) אמר לנו פעם **שישיבת מיר מיקרי בית הכנסת** (וממילא אין היתר אכילה וכו' אפי' לת"ח, ע' במ"ב שם ס"א, ובבה"ל בס"ג ד"ה אבל) רק (גרעדע) דרך אגב גם באים ללמוד בו!]

וכל המכבד את התורה כדאמרו חז"ל (פ"ד אבות מ"ח) [וע' בר' יונה שם דה"ה ספרים, ונראה דנכלל, וק"ו, המקום שלומדים (ומתפללים) – בפרט לזכור שאינו מקום לטל. כלל!]

(NOT A TELEPHONE BOOTH!)

לצייר בעצמך אם חברת הטל. היו באים לתלות טל. של מטבעות (או קארטע, וכו') בכל עמוד בבית המדרש, היו כולם מוחים מחאה נמרצת, וא"כ ק"ו פל. שאין להכניסו כלל, דאם מתירין להכניס יהיו כמה טל. על כל ספסל ולא רק א' לכל עמוד!] וכל הנזהר (ומזהיר!) **גופו מכובד על הבריות!**

ומענין לענין באותו ענין, עלינו להכיר טובה להאי בר אוריין הי"ו בניו יארק ולומד בבהמ"ד דוויזניץ במאנסי שם דהמציא (בשנת תשע"ו) הקארטעלאך עבור הילדים נגד המשחית הידוע – הלה הדפיס כמאתיים סוגים, והילדים מחליפים זה עם זה כדרכם (בכודש), ומתחזקים בזה באופן נורא, עד שאלו שנכשלו ונכשלים מבניית כלים הללו מתביישים מבניהם ומנכדיהם, וכו', עד שנאלצים לפרוש ממנו לגמרי.

וצריכים לזה תפלה שיצליח עוד ועוד, ושנצא מידי עשו הזה, ה"ה משליחי השטן, אם לא השטן בעצמו, אשר **מחריב** עולמות, ומאבד נשמות יקרות באופן מבחיל, והורג ת"ח פְּאִיבֵם קודם שיתבשלו ויגדלו, וחבל על דאבדין, דהפסד **נורא** הוא לכל העולם כולו.

ואלו שטענו שקארטעלאך אלו כאילו גורמים חוצפה מצד הילדים, שכאילו הם מוכיחים את אביהם ואת זקנם וכו' (וכן ה' מעשה בא' שנכנס לביתו וראה שהנכדים שלו פיזרו בכל פינות הבית מאות קארטלאך כאלו, וכיסו כל שהנחות וכל הארונות עד שנכנע הוא וזרק את המשחית שלו לאשפה, **וזכה לדורות ישרים ומבורכים**) – הטוען כך שכת גמ' מפורשת שתוכחה היא אפי' בן לאביו (קידושין לב.), ותלמיד לרבו (ב"מ ל.) (והדבר מובן מאליו, כדאיתא שם, שהיתר לעורר לאביו וכו', **דוקא בדרך כבוד ועם דרך ארץ**) ובודאי להפרישו **מע"ז** זו שעל ידו נפסל לעדות, ואינו רשאי לקבל עליי' לתורה, וצריך לקבל נזיפה ונידוי ושמתא כהוראת כל גדולי הדור זצ"ל ויבד"ל שליט"א.

ועיין עוד בתשו' ל"ו לקמן, ושעון זהירות תמיד, **ותפלה שלא נכשל ולא נכלם** (תרי"ה משמע).

(י) איך ידע יעקב אבינו שזה שער השמים?

ע' בספורנו עה"פ **ויירא ויאמר וכו' וזה שער השמים**, וז"ל וזה הסולם שראיתי מורה שמן המקום שהי' בו הסולם ישמע הק-ל ית' הנצב עליו את תפלת המתפללים ותעל תפלתם למעון קדשו השמים, עכ"ל.

והיזק הוא לנפול, בפרט שזכינו להיות כ"כ קרוב למקום המקדש, ולמקום ששם עולים **כל תפלות ישראל**, ועלינו להכיר טוב שתפילותינו הולכים מפנינו, בלי הפסקים, דרך שם **עד כסא כבודו ית'**, אשרינו.

וע"ע **בכלי יקר** (פ' לך לך שלישי עה"פ **קום התהלך בארץ**, [ובתחילת פרשת ואתחנן עה"פ **אעברה נא ואראה** חוזר על כל דבריו, ופליאה היא, אלא צ"ל שכ"כ יקר א"א לא לחזור שוב ושוב עליו]) דהמסתכל למעלה בשמים מול מקום המקדש נתקדש! וז"ל מקום מקדש של מטה מכון כנגד בהמ"ק של מעלה, ושם פעל ד' מכון לשבתו יתברך, ושם חביון עוזו יתברך, **וכל המסתכל במקום הקדוש ההוא מיד נתלבש רוח טהרה וקדושה ומלך עליון ביופיו ית' תחזינה עיניו ובראי' לחוד סגי לאדם לקנות השלימות ההוא במקום אשר קרא לו אברהם ד' יראה, וקרי בה יראה היו"ד בחיריק ויראה היו"ד בצירי**, כי כדרך שבא לראות כך בא ליראות, כי מיד בבואו שמה כשם שהשכינה רואה אותו כך **הוא רואה פני השכינה ומיד נעשה מושפע ומואצל ודבק בזיו שכינתו יתברך** מעין עוה"ב, עכ"ל. ושואל **הרואה** - האם **ראיתי**, וראיתי שהתקדשתי?

(כ) לפי כל הנ"ל איך עלינו לכוון את עצמינו (גופינו) כשנצאים להתפלל שמו"ע בשיבות, וכו', בנצחית' ובירושלים שאין הארון הקודש ללך מקום המקדש (ללך מזרח)?

אע"ג שכבר הדפסנו כל זה לא מזמן מביאים שוב עבור בחורים וכו' חדשים **שנצאים כעת ועוד ליוזן נשנים לחיזוק הענין**, ונתחיל מן המקורות - מובא בשו"ע (סי' צ"ד ס"א) ה' עומד בארץ ישראל יחזיר פניו **כנגד ירושלים** וכו' ה' עומד בירושלים יחזיר פניו **למקדש**, ויכוין ג"כ לבית קדשי הקדשים, עכ"ל. [ע' במ"ב שם דכתב שיכוין כאילו הוא **עומד בק"ק** (ולכ' לפי מה דהכריעו כל הגדולים ששאלנו שהכה"ג עמד ביה"כ בין הבדים ופניו למערב) (והיינו שדחף הפרכות קצת לחוץ – דכל היום ותמיד הבדים תוחבים בפרוכת ועכשיו מפרי קצת. כ"ה) כשעשה הזאות לפני הארון, לכאורה כן הוא על האדם לצייר במחשבתו שהוא **עומד** עכשיו בתפילתו בק"ק ופניו למערב, וא"כ נמצא שהוא היפך מי שעומד לפני כותל המערבי דהא פניו של העומד שם למזרח הוא, - (דבר הוא)]. ובס"ב שם איתא ברמ"א - ואנו מחזירין פנינו למזרח וכו', ובמ"ב שם ססק"ט - ומיהו אפי' קבעו ההיכל **בכותל אחר** (לא לצד א"י) צריך המתפלל להחזיר פניו למזרח (היינו לא"י או למקדש וכו"ל) **ודוקא פניו ולא רגליו** (ועי' למקדש

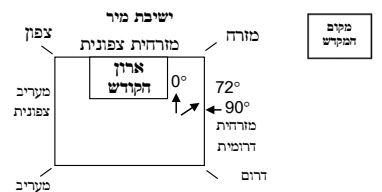
לקמן). ובסק"י שם כתב בית הכנסת שהעמידו בו את ארון הקודש לצד דרום העולם וכולם מתפללים נגד ארון הקודש אף שהוא שלא כהוגן (מה שהם עושים), וכו"ל בסק"ט, מ"מ הבא להתפלל שם יתפלל לצד שהציבור מתפללין, אך **יצדד פניו למזרח**. וע"ע בסוף סקי"א שם בשם הפמ"ג דבמקומות שעושין הכותל ממש נגד המזרח טוב לעשות מקום הרב לצפון ארון הקודש כדי שיוכל להדרים ויחכם, ע"ש. וע"ע בסקי"ב שם היטב. **וכן בסי' ק"ן ס"ה בבה"ל ד"ה שהוא ברוח**.

והנה יש לעיין לפי כל הנ"ל מה הדין במקומות הקרובים להר הבית, כגון בשכונת בית ישראל וכדומה אם העמידו הארון הקודש שלא לצד המקדש [דהוא בדר"כ לכיוון מזרח] (והיא שאלה הנוגע למעשה בכמה ישיבות ובתי כנסיות בשכונת בית ישראל, וכן בכמה [או כל] בניני דישיבת מיר הקדושה). שהרי ה' אפשר לראות מהגג בבנין בהמ"ד ברסלב ברח' מאה שערים – (הי' אפשר ליכנס בכניסה בצד שמאל בפתח שעל רחוב מא"ש, ועולים המדרגות – ומשנת תשפ"ה שנבנה בנין שם, אפשר לראות רק מהקצה שם, או מחלון בחדר החיצוני שבנו על הגג שם כשהדלת פתוח) **רואים בחוש שמקום המקדש יותר למזרח ולא לצד שקבעו הארון הקודש בהנ"ל** – דרואים משם כיפת הזהב [המאוס בעיני כל ירא אלקים ושובר לב, שזה חורבן ולא בנין, ואם רואה, גועל נפש זה, כל ל' יום (ויש כאלו שנוהרים לעשות כן כדי שלא יתחייבו שוב בקריעה, וכן הוא להלכה, ולהמקילין בזה צ"ע מקורם, דזה שמובא בפוסקים דאם דר בירושלם א"צ לקרוע, פשיטא דאיירי בירושלם דאז שהי' סמוך למקום המקדש וראו החורבן תמיד) הוי כרואה החורבן דמי, ע' בב"ח בסי' תקס"א, והסברא נראה לומר דמאי שנא זה (אסיפת אבנים הנקרא בנין) מאם היו שם הרבה אבנים שבורים א' על השני במקום המקדש ורואה רק העליונות דיש בזה ראיות החורבן, כנ"פ, כן הבנו ממז"ר הרה"ג ר' מענדיל שניאור זלמן ב"ר שלמה צבי אטיק זצ"ל], והיו ורואים משם שבית המדרש תולדות אהרן הסמוך לבנין ברסלב (שם) מכון לְפִיוֹן מקום המקדש, וידוע ששיבת מיר פונה לצד אחר מכיוון זה, **וכן נראה לעינים מחלונות אצל הארון הקודש בישיבה** (ויותר נראה מהכולל למעלה) שרואים מהם הר הצופים, וידוע **שהר הזיתים** עוד יותר לצד המזרח (היינו לצד ימין) מהר הצופים ורק אח"כ הבית המקדש (תובב"א), וכן מבואר בכל מפה, ולמעשה העמידו הארון הקודש בישיבת מיר בבנין הישן יותר לצד צפון כזה, ע' הציור לקמן, ושעם שעשו כן [כפי מה ששמענו מאלו שהיו בעת קביעותה], דדנו באיזה כותל להעמידו, במזרחית צפונית' או במזרחית דרומית, כיון דשני' אינם מדוייקים החליטו דכיון דהי' נראה להם קצת יותר לצד צפון קבעו במזרחית צפונית. [ולמעשה (בכסליו תשע"ו) עשו חשבון מדוייק לפי מפות מדוייקות ומצאו שמי שעומד בכמה בתי מדרשים דישיבת מיר, ובפרט בבנין הישן, צריך לצדד לצד **מזרחית דרומית** (בציור דידן) [וכגון אחד עשר או שתים עשרה מינוט אחר השעה]. [ובדקו בדקה אחר בדקה ומצאו שיש לכוון כנ"ל ויוצא בערך 72° מעלות או קצת יותר, בחישוב שהארון הקודש הוא 0° (היינו משם מתחיל המדידה), ובאמצע כותל מזרחית דרומית הוי 90°]. נמצא לפי"ז יש לנהוג בהנ"ל כמו שכתב המ"ב בסקי"י דאף שהוא שלא כהוגן, וכו"ל בסק"ט, מ"מ הבא להתפלל שם יתפלל לצד **שהציבור מתפללין** אך יצדד פניו למזרח (היינו רק הפנים **ולא** הרגלים, ואין זה אחד מן העבודות הקלות שבמקדש).

וכששאלנו את פי ראש הישיבה הרה"ג ר' בייניש פינקל זצ"ל בדבר **הבנו** דדעתו הי' דיש להעמיד **לא רק הפנים אלא גם הרגלים** לצד מזרח. (ולפי זכרוננו הוא הי' **חזק מאד** על הדבר) וזה מנהג ההנהלת הישיבה **כל** השנים, וכן הרבה מלומדי בית המדרש מכבר (הרבה אלטע מיר'ע'רס), והוא בעצמו זצ"ל הי' מצדד פניו ורגליו יותר לצד מזרחית דרומית וכו"ל בין כשהתפלל במקומו אצל הארון **ובין כשהוא הי' הש"ץ והתפלל אצל העמוד**, וכן שמענו שעשה כן אביו רה"י הגרא"י זצ"ל, וכן חתנו (של הגרב"ב זצ"ל) רה"י הגרנצ"פ זצ"ל עשה כן, וכך הי' מורה ובא, כידוע לכל, **וכן נוהגים כהיום כל ההנהלה שליט"א** [כידוע] (ומה שרה"י שליט"א אינו מצדד כ"כ הבנו ממנו שאע"פ שיותר מדויק לעשות כן אבל קשה לו לכוון כשעושה כן, ויש לברר אצלו). ועתה עוד הרבה התחילו להתפלל כן, ובפרט דבעזה"י זכינו להרחבת בית המדרש ונמצא שכל המקומות בבית המדרש החדש [וכן בעזרת נשים הגדול] יש להם לצדד לארון הקודש (וכמשמעות דברי המ"ב ססקי"א ע"ש היטב, ועדיין צ"ע) וממילא מתפללין עי"כ לצד המקדש וקה"ק.

ובכולל למעלה בישיבת מיר **צע"ג** למה יש שמתפללים לצד החלונות הלא אין אה"ק [ואין הצדדים הנ"ל בהלכה, ויכולים לראות בחוש דפונה **להר הצופים**], וצריך לומר **דאין שמים על לב**.

(עוד בענין שאר בתי מדרשות - שמענו מא' שראה את הרה"ג ר' אברהם ראטה זצ"ל, מראשי ועד הכשרות העדה החרדית, שהי' מצדד לצד ימין [והיינו על הדרך של רה"י ר' בייניש פ. זצ"ל הנ"ל] כשהי' מתפלל במנין של נץ החמה בבית יעקב שול - בשטיבלאך בית ישראל קרוב לחמישים שנה).

[ובכל זה יש לזיז, כידוע, לא לעמוד באופן שמפריע אלו שצריכים לצאת או לפסוע לאחוריהם. וכל מי שיוודע בעצמו שמאריך בתפילתו יש לו לעמוד במקום שאין אחרים לפניו או עוברים לפניו כמובא באחרונים – ופשוט הוא דהא אמרו חז"ל [ת"כ ויקרא פ"ד י"ב] **ואהבת לרעך כמוך** כלל גדול בתורה). וזאת למודעי שבספסלי בית המדרש דישיבה, וכן הוא כמעט בכל אתר ואתר, חסר יותר מג' טפחים לצד מטה ואין שם מחיצה עלי' כלל, כ"ה ממו"ר זצ"ל כמה פעמים].

[ובכל הנ"ל צריך לזיז, שלא יהא עורף שלו פונה לארון הקודש, ולכן אלו שמקומן בספסל הראשון לצד ימין של ארון הקודש עליהם לזיז].

ולכאורה [שוב אנו אומרים] **לכאורה, אם כולנו (בישיבת מיר, וכן כל מקום ומקום לפי שלו) היינו מצדידין עצמינו פנינו ורגלינו יותר לצד מזרחית – דרומית ה' משולק כל צדדי השאלה, והיינו כולנו כאגודה אחת לעשות רצונו ית' בלבב שם, ונזכה בקרוב לבנין השלם, ונעלה ונראה ונשתחוה בהר הקודש בירושלם בב"א.**

[דרך אגב – הלכה פסוקה בסי' צ"ה ס"א יכוין רגליו זה אצל זה בכיון כאלו אינם אלא א' להדמות למלאכים (והבן) וכו' – ולא כאלו שעומדים מרוחקים]

ואפי' במקצת² או מרוחקים לצד אצבעות רגליה³, ודבר פשוט הוא, ומבואר בהדי' בתלמודי ר' יונה בברכות ובמפרשים בשו"ע (שם), וכן מוכח להלכה למעשה, **ומצוה לפרסם דיש טויעם**, וע"ע באבדורם, וקצ"ע].

יש לעיין במה דנפסק בסי' קכ"ג ס"א מפורש שכשאדם פוסע מלפני ד' ית' חייב לכרוע ונשאר בכריעה בעת הפסיעות, ע"ש, דהמחבר חזר לומר – **בעודו כורע קודם** שיוקוף, וצ"ע באלו שאין נזהרים לעשות כן. וע' ביסושה"ה שער חמישי פ"ה דבר נפלא בדין זה (דכתב דמי שאינו מרגיש שהולך עתה בג' פסיעות הללו שהוא יוצא מלפני ד' **כאילו לא התפלל**, והי' מוטב שלא הי' מתפלל, עש"ה). וע' ח' הגר"ח על הרמב"ם (הלכות תפלה) דבעינן **כוונה לפני ד'** בכל השמו"ע, וא"כ מובן שפיר דברי יסושה"ה, דהא אם כל הזמן הי' עומד לפני ד' ממילא כשפוסע מרגיש שיוצא מלפניו, ואם לא כיוון מובן דהי' **כאילו לא התפלל**, וע' גליוני החזו"א שם והדברים ארוכים) ודברים העומדים ברומו של עולם הם (ע' גמ' ברכות ו:). **דיש כח** בתפילתו להחזיר השכינה למקומה בב"א. גם מן הצדדים ע' במ"ב סי' ק"ב סקט"ז ועוד, ואין להכניס השני במצב של שעת הדחק, ופשוט.

(א) האם יעקב אבינו חזר לישון אחר שקם משנתו?

ודאי לא – דהא אמר שאפי' מתחילה לא הי' ישן!

(ב) ומה החיזוק לנו בכל בוקר?

נראה דהי' לימוד בשבילנו שלא לציית להיצר הרע בבוקר כשקשה לקום, והיצר מפתה לחזור לישון עוד קימצא ועוד קימצא, אלא לקום מיד, דיש לומד דמיד שפתח עיניו ראי' שחזר נשמתו, (ויאמר מודה אני) וכיון שאנחנו חלק מאלוק ממעל, א"כ אפשר לומר מה נורא המקום הזה! שחזר נשמתו **לבכאן!** אבל אם ישמע לפיתוייו של היצר נמצא שיאחר (מעט או הרבה) להגיע לתפלה, ואז המציאות הוא דכל מהותו **בהלה ובלבול**, וצריך לרוץ ולדלג, חס מלהזכיר, בתפילתו, ומאבד הון עתק, וגם הכוונה בתפלה ממנו ולהלן. ולענין דילוג פסד"ז (או ברכות השחר לדחות לאחר התפלה, חס מלהזכיר, דיש סדר בעולם ואין לאחר מה שהקב"ה הקדים [וכסכת כל השתדלות שיכולה לגרום]) נפסק בשו"ע סי' נ"ב ס"א דצריך להשלים אחר התפילה, וכ"ה ממו"ר זצ"ל, וכן הביא הגר"ח ק"צ"ל בספרו **אורחות יוסר** להלכה למעשה, ואין לתת היצר למצוא איזה היתר של הבל, ולכן יש לזיזר טובא לא לבוא לזה אלא יתגבר כארי לקום בשמחה לקראת ד' אלוקיו!

בענין זה זכינו (נבל"ח) פעם לדברי מוסר מהגר"ל פינקל זצ"ל (רה"י מיר דבראכפערל) כשהשאלנו מה עלינו לעשות כשקמים לפעמים לפנות בוקר, כגון בשעה ארבע או חמש, לטפל עם תינוק, וכשחוזרים לישון קשה מאד לקום שוב להגיע לתפלה בישיבה בזמן. ענה בפסקנות ובפשטות – תלך מיד לישיבה אז – לפנות בוקר! והוסיף (בדרך חיזוק להביא ראי' שיכולים אנחנו לעמוד בזה, כן הבנו) – **תדע** שיותר קשה לי לקום בבוקר ממה שקשה לכם!

ושוב שמענו מא' מבניו שליט"א שראה איך שאביו קרע את עצמו מהמטה, וקפץ כמי שנשכו נחש בזריזות נפלאה, וא"כ יש לנו ממי ללמוד גם בדורינו.

והכל תלוי' **באמונה בחוש** – לראות איך שהקב"ה ניצב עלי', שכינה בביתו! ולמעלה מראשי! ומסתכל עלי' בקומי! שוב ושוב אשרי אשרי חלקי!

ולענין לקום לטפל הנ"ל הבנו ממו"ר זצ"ל **שדוקא** על הבעל לעשות זאת! ונתן לנו להבין – שהאשה היתה לה כן הקולות וברקים במשך כל היום, וא"כ היא צריכה שינת לילה **ברציפות**, והוסיף שאע"פ שיכול לגרום עייפות בסדר א' – **אין עצה ואין תבונה לפני ד'!** אשרינו שזכינו!

(ג) מה פי' לא לעזבך עד אשר אשך עשיתי אשר דיברתי לך? ומה החיזוק בטחון מזה?

(א) מעשה שסיפר הגרי"ח זונענפעלד זצ"ל שחסיד א' נכנס אצל הרבי שלו ותינה לפניו כל צרותיו, וענה לו הרבי בפסקנות – **ד' יעזור!** כשיצא בשמחה פגע בשמש, והשמש בקודש שאלו – מה אמר לך הרבי? אמר לו שהקב"ה

יעזור! שאלו – מה הי' עד שהקב"ה יעזור? תכנס שוב ותשאל. נכנס שוב ושאל, ענה לו הרבי בשמחה – כתיב אצל יעקב אבינו **כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך** – היינו שהקב"ה יעזור עד אשר הוא יעזור!

יצא הלה בשמחה חדשה, ושמחו כל העליונים והתחתונים עמו! ואומרים שסיפרו את זה להבריסקער רב זצ"ל ונהנה עד מאד, וחזר על זה כמה וכמה פעמים, וק"ו אנחנו.

והיזק גדול **בבטחון** הוא, לדעת שעד שיבוא הגאולה יהא עזר מקודש, ואין לדאוג כלל. נראה כדכאי לעיין שוב בדברינו בפרשת חיי שרה תשו" ט"ז לענין בנים או בנות היורדים מן הדרך, ל"ע, שסופן לחזור! וכדברי האוה"ח הק' בתחילת פ' פנחס מהמקובלים, עש"ה דחיזוק **נורא** הוא לכל הסובל, לראות שהכל רק נסיון ולא סכנ'! אשרי מי שמאמין וחי' **באמונה**, דחיים היא למחזיקים בו ית'! וע' בכתבי הגר"א מיללער זצ"ל (בכנעגליש) בפרשה דידן תשפ"ה דמסביר בכוונת ד' הפסוק בקהלת (ו' י"ד) **זה לעומת זה** – שכל צדיק צריך רשע כנגדו כדי שהצדיק יזכה לגדלות ע"י שעומד איתן נגד הרשעות – והוסיף שזה פשט בגמ' ע"ז (ג.) שנמרוד יעיד על אאע"ה – שיעיד שאאע"ה עמד כנגדו **כדבעי!** וכמו כן אשת פוטיפר יעידה על יוסף – שהכל מסודר מלמעלה שיש לצדיק בכל דור ודור הכנגדו כדי לזכות לגדלות באמת, ע"ש היטב!

ונראה שנוגע לנו כעת (וכסלו תשפ"ו, **ובכל עת ובכל שעה**) שכל בחור (ונשוי) שמקבל מכתב איום – עליו לעמוד איתן נגד הכנגדו, ולא ליכנע כלל, ולא לדאוג כלל וכלל, אלא לכתוב **דל' שגם זה יעבור וע'** תחילת פ' וישלח דכדברי הרמב"ן – שעשו לדרכו הולך! ואפי' אם באים הסיטרא אחרת לללתי ביתו אין לפחד ואין לזוז אפי' כמלא נימא מהידיעה – אין עוד מלכדו, וכשילך"ר רואה שעומד כנגדו הוא נמס כדונג לפני האש! ולזכור שהקב"ה שלח לרה זו לגרום לנו לעשות תשובה וצדיק לקלל כל הדברים שגורמים הפסקים בלימוד, ראשית הפל. (הכסרי), ואח"כ כל התאוות עוה"ז – צפרט התאוה (מלא שטות!) לדעת המתרחש בעולם, וכל התאוות לדעת דברים של מה בכך – כל סקרנות – כלל וכלל, וכשהיצר רואה שיש ראיפות מיד הוא יסתלק (משא"כ כשעוסק בהצלי עוה"ז כגון טעוף או מה שקורין פוני, היצר אומר הרי הוא שלי! וכדברי רש"י בתחילת פ' וישב על יוסף **הלדיק!**) או כל מיני אוכלים שאינן אלא כואבי בטן ומכזידי הראש מלהבין עמקות (ומתיקות) הלימוד. והרבה תלוי בתפילה, וגם בקבלת עומ"ץ – בשעת ק"ץ לכוון שמקבל לתקן דבר זה או הא או הא שטובע בו בים התאוות, וכן שרואה לסלק כל מחשבות זרות או בטלות וכו' וכו'! אם רואים מלכחיים! ומאפס לישועה – צקרו!

(ז) מה פי' לחם לאכול ובגד ללבוש צדיק יעקב אבינו ע"ה?

יש להקשות למה נקט לחם לאכול, מה עוד יכול לעשות עם לחם חוץ מזה? ומה בגד ללבוש, אלא מה עושים עם בגד חוץ מזה? ונראה דביקש שלא יהא יותר ממה שצריך לאכול היום, ובגד רק מה שצריך ללבוש היום – לא לחם בשפע שיכול למלא ארונות (כגון עם קופסאות אוכל) או ארונות בגדים מלאים עד אפס מקום, אלא רק לחם שצריך לאכול, ובגד רק מה שצריך ללבוש, ומדויק לשון הבקשה שלו כמין חומר, ונפלא הוא. וע"ע במ"ב סי' קנ"ז סק"י בשם הזוהר **שארץ להשאר שום אוכל למה**, שיהא ביתו ריק כל לילה! ע"ש. אשרי מי שעושה זאת, ולכה"פ לשאוף לה.

(ב) ולמה ביקש זה ולא יותר?

(ב) דקדח פחד נורא ממותרת! וכדברי חת"ס והח"ח, ועוד ועוד, שקשה נסיון העושר מנסיון העוני. ורצה יעקב אבינו לחיות ידו ביד בוראו – לראות השגחה פרטית, ולהיות כל כולו סמוך על קונו שהוא המפרנס ומכלכל, הוא המרחם תמיד. ולימוד לנו, לכה"פ, לשאוף לדרגה חשובה זו. ע"ע תשו" ל"ב (ב') לקמן דברי הח"ח, נפלא מאד.

(ג) מה כוונת יעקב לחמך אם יהי' חלקים עמדי וכו'?

ע' בספורנו דהבקשה היתה שיכול לעבוד את ד' בלי דברים שמעבירים את האדם על דעתו, ע"ש. וכן אנחנו, עלינו להתפלל תמיד שנוכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים **באהבה**, בלי הפרעות, ולעמוד בכל נסיון, ולהיות בשמחה, בלי דאגות מחר כלל. וע"ל סוף תשו" י"א ומוכן כמין חומר!

(ד) באיזה זכות (ובאיזה אופן) נעשו כל האנשים אבן אחת? ולמה הי' כריך לנס זה?

נראה דע"י זה שכל א' רצה לזכות לשמש את הצדיק, דזה תכלית כל הנבראים (ע' במס"י פ"א), וזו לאחדות בדרך נס. וצ"ל שלא הי' שום לקיחה לעצמם (דא"כ כולם מגולים, ע' לעיל תשו" ד' (א) בסוף שם לענין ששה תלמידים וכו') אלא להיפך לתת להזולת (כאן ליעקב אע"ה) לכן זכו לנס וכולם שמשו. והי' צריך לנס כדי שיתקיים רצונם לתת. וע"ע במפרשי רש"י – ברא"מ וכן בגור ארי', ועוד ועוד. וע' באל"י רבה בשו"ע סי' מ"ב סק"א נפ"מ להלכה למעשה (כ"מ) ממה דנקרא אבן א' וכאלי' הניח ראשו על כולם אע"פ שלא הניח אלא במקום א', וז"ל שמעתי בשם אדני הגאון זצ"ל דמותר להפך רצועה של תפילין וליתן הקצה שלמטה למעלה בבתיים. והביא ראי' מפרש"י פ' ויצא זאת אומרת עלי ניח צדיק את ראשו עשאן הקב"ה אבן אחת והא עדיין הקנאה לאיזה צד יונח האבן אלא שאין קפידא בזה. וע"ל סי' יו"ד סכ"ט מ"ש בעשית טלית דלא משמע קצת הכי, שוב נדפס ס' מגן אברהם וראיתי שכתב דאם נפסק רצועה של יד סמוך לקשר ורוצה להפך ראש האחר למעלה ולעשות בו קשר של יד והחתיכה שהי' בו הקשר יקשור למטה אסור, דמורידו מקדושתו ואם אין

בכשרות, וכן כל מיני נסיונות שהקב"ה מזמין לאדם **כדי שיגדל** – בפרט במצב של נסיונות שיגיע לגדלות בהתקרבות אל ד' מתוך תפילותיו מתוך הצרה שיהי' בלי יאוש כלל וכלל, אלא **מלא תקוה** תמיד! [וכמעשה בבחור א' שסבל מקושי הבנה בישיבה קטנה ואע"פ שעמל בביגעה בלא סוף, בהתמדה עצומה, לא זכה שיכנס הלימוד לראשו, **כלל!**, עד שריחם עליו מגיד שיעור פלוני ולמד עמו ביחידות, אבל גם זה לא עזר כלום, עד כדי כך שהחליט המגיד שיעור שאין עצה אלא לקחתו להגרס"ק צ"ל. והציעו לפניו הקושי, ונעה להם הגרס"ק צ"ל. והעצה היא שיהא מקפיד וזהיר עד מסירות נפש להתפלל דוקא תפילה בציבור. ואע"פ שלא הבין הבחור מה שייכות זו לזו אבל סבר וקיבל, בפרט דלא הבין למה דוקא עצה זו כיון דבין כה ה' מקפיד על זה **תמיד** והתפלל כל תפילותיו בישיבה וכמו דאיכא **חובת גברא** על כל תלמיד בכל ישיבה! חלפו השנים וסיים ישיבה קטנה, ובנס נסים נתקבל בישיבה גדולה חשובה, אבל שוב לא עלתה בידו הלימודים. יום א' ה' נסיעה, מטעם הישיבה, למירון וכו', וחזר בפתחו מאוחרת בלילה לביתו ברמות פולין סמוך לירושלם, והחל לספר להוריו על הנסיעה, וכשהי' באמצע לספר תפס את עצמו שעדיין לא התפלל מעריב, אבל לתמיהתו ראה שהשעה כבר 1:30 בלילה! זכר הקבלה שלו וידע שרק בבית הכנסת זכרון משה אפשר להשיג מנין בשעה זו אבל איך מגיעים לשם כעת? החליט לנסות לקבל טרעמפ, [מדובר כאן לפני הרבה שנים כשהי' רגילות, כהיום טעון שאלת חכם לקחת טרעמפ, כידוע], ובנס א' עצר, ועוד לזאת דגם הוא ה' בדרכו לזכרון משה! הגיעו, והי' ביחד שבעה. המתניו והמתניו, ולא באו עוד. היו אלו שרצו כבר להתפלל ביחידות אלא הוא ביקש מהם להמתין עוד כי הוא צריך דוקא תפילה במנין. בשעה שלש (!) הגיעו מתפללים נוספים להשלים המנין, והתחילו התפילה **בשמחה גדולה**. כשהוא הגיע לברכת אתה חונן נפתחו אצלו מעיינות של דמעות, ובמשך כשלוש רבע שעה בכה בכיות נוראות. השאר גמרו את תפילתם והלכו להם והוא עדיין עומד לפני בוראו – בורא כל העולמים, והרגיש שעומד לפניו, **לפניו ממש!** ה' קרוב לעמוד השחר עד שגמר, ונשאר כבר להתפלל שחרית כוונתיקין. שוב באהבה רבה הרגיש קירבת ד' לי טוב ובכה נחל דמעות, ובשמו"ע באתה חונן שפך לבו עד שהרגיש שנמס בקרבו וגעה בבכי' עד מה שהי' במעריב ה' כאפס וכאין נגדו. מיד אחר שחרית לקח גמ' והתחיל ללמוד ולא האמין עד כמה הכל ה' ברה עיניים ומפיק נצוצי אור והרגש של נעימות ושמחה **עד אין חקר**.

הי' זה ערב שבת וחזר לביתו ולא הפסיק כל היום מלימודו עד סמוך לשבת. אחרי הסעודה אביו אמר לו שצריך כבר לנוח, והוא אמר שרוצה ללמוד קצת, והקצת הזה נמשך עד אור הבוקר!

והנה מאותו היום ואילך הכל ה' מאיר עיניים מתוך שמחת הלב והבנה עמוקה. עבר זמן אחר זמן של עליי' והתמדה בלא גבול עד שזכה לאסוף מערכה על מערכה ולסדר קונטרס שלם! וכשהביאו להמגיד שיעור הנ"ל הוא לא ה' יכול להאמין שבחור זה חיברו דהבירות והישרות והאור התורה שטמון בכל שטיקל (חלק) ה' נפלא עד מאד. ומשם עלה עד שנעשה א' מגדולי מרביצי תורה שבדור!

תפילה עם לב פתוח פותחת עולמות, ושערי דמעות לא ננעלו! יס מציאס מעשה צלחש עשקה כל ההשתדלות שצטעלם לזכות לזרע של קיימא ולא זכו – שנה אחר שנה, עד שא' שאלו – האם הלכת לגדול פלוני שליט"א – ענה שלא – תמה ההוא – היתכן?! תלך ותראה ישועה!

מיד נסע והגיע בשעה אחד עשרה צבוקר. המתין בחוץ וחיכה וחיכה וחיכה, ושאל הגבאי ואמר שעדיין לא בא הזמן שלך. וחיכה עוד וראה פלא שאפי' אלו שצאו אחרי שהוא בא נכנסו והוא לא, ושעה אחר שעה עד כבר עשר צלילה! (כמה פעמים שאל הגבאים, ושזו ושוב אמרו שלא בא הזמן שלך, ונא ללמוד עלינו כף זכות). ואז כבר גמרו כל המחכים, וחשז שיכול ליכנס לקבל צרכה, ומה נורא שצאו להודיע לו שחרז כבר לא יכול לקבל אנשים ובהקטת מחילה. ההוא נשזר לרסיסים ואמר – מהי?! ומיד אמרו לו נא נא נא ללמוד עלינו כף זכות. ההוא הלך לחוץ והתחיל לדבר עם הקצ"ה – ולהתחנן ולפרוק המשא שמונח על ליבו – שפגיעה כזו לא ידע מעולם, וזכה וזכה וזיקק ישועת ד', וזא הרגע שהרגיש יותר טוב, וזכרע זו בא הגבאי ואמר שחרז רואה שיכנס, כבר לא ראה אצל לא ה' צכזוד לא ליכנס, נכנס והרז ראה את העניים האדומות (וכללה צפרסה לידן!) אדומות מאוד – אמר צקול – כבר נוסעת! וכך הוי שאחר שנה נולד לו בן זכר בשעה טובה ומואלחת. שיערי דמעות! ולהרגש כער השכינה – עפעס! וישועת ד' כהרף עין!

וכן המעשה עם א' שתינה מכזו לפני הגר"ס פינקוס זצ"ל שעדיין חשוך זס"ק – והגר"ס אמר לו שצריך לזעוק אל ד' – והא לקח הנ"ל למקום רחוק באיזה יער ואמר לו לזעוק ככל כחותיו לחצי שעה, והגר"ס הלך משם, וחזר אחרי חצי שעה ואמר לו שעדיין לא ה' מספיק – עוד חצי שעה אצל ככל כחותיו! וכן עשה, כשחזר שזב ראה הדמעות ואמר – כבר עשית, ועכשיו הקצ"ה יעשה – וכך הווי! תפילה תפילה תפילה – ודמעות!

זכינו בליל שני פ' וישלח תש"פ לבקר אצל הגר"מ ד"ר סאלאוויציק זצ"ל בבית הרפואה, במה שקורין טיפול נמרץ, ובחסדי ד' עלינו זכינו להעלות חיוך גדול על שפתי, דמתוך הקושי שהי' לו לשהות שם עדיין לב שמח ה' בקרבו, והשמחה שהוא גרם לנו אז אין לתאר ואין לשער, וראינו שהתקיים הברכה

שברכנו אותו מתוך שמחת הלב – שיזכה לרפ"ש בתשח"י! דכך ה'! ועוד לזאת דבר גדול ראינו אז – שבכל מה שסבל בימים של חוליו תמיד ה' **מלא בטחון באלקיו וזה באמת** מה שפעל ישועות! ועלינו להעתיק כעת עבור כל החולים וביתר שאת! **ובדמעות** – להרגיש מצבם ולהשתתף בצערם – ממש. ולהאמין שתפילה **שלי**, שלי! יפעול ישועות אע"פ שאינו ראוי אלא אמונה ברוב חסדו התמידי!

ולכה"פ יש **לנסות** להרגיש **צרת הזולת** או **צער השכינה** עד שיפתח לבו, וישתתף עמו **כדבעי**.

וזכינו לשמוע כמה וכמה פעמים איך שהגר"מ ד"ר ס. זצ"ל בכה **בכיי בקול** באמצע תפילת לחש במנחה **בשבת**, ונשתנה עי"ז כל מהות תפילותינו, אשרי און השומעת, ונשמע בשורות טובות, אמן. ודבר נפלא ה' לראות איך שהוא ה' מתאמץ בכחות **למעלה מדרך הטבע** אפי' לעת קונותו המופלגת ובעת חליו לעמוד בקריאת התורה, וחיווק גדול הוא לנו לעולם.

ועוד (באלול תשע"ח) זכינו לשמוע יום יום התפילות והחזרת הש"ץ של א' מגדולי עולם שליט"א שהתפלל לפני העמוד (שהי' בשנת האבל על אמו ע"ה), ועמדנו **משותוממים** מרוב רגשת קדושה ודביקות **בבוראו**, ממש כרש לפני הפתח, מברוך אתה ד' עד סוף שמו"ע, ובבכי חרישית, וראו בחוש איך הוא מתחטא לפני אביו האהוב לו **מן הכל**. ואפי' שחלפו כבר כמה שנים מאז, עדיין נשאר הרושם העמוק אשר נחרט על לבנו. ולולא דמסתפינא היינו אומרים שכדי ללמוד איך לגשת אל ד', איך לעמוד לפני ד' **כל תפילתו** (דזה חובת גברא, ולפעמים מעכב בדיעבד! ע' סי' צ"ח ס"ג במ"ב ובבה"ל שם, ודו"ק) ה' **חיוב גמור לנסוע לשם לשמוע כיצד מקיימין זה למעשה** – לכה"פ לנסוע פעם א', כנ"פ. ובעת יש רק ב' פעמים בשנה שמתפלל לפני העמוד – בשביעי של פסח על אביו זצ"ל, ובט' אלול ביארציית של אמו ע"ה. וזכינו בט' א-ל-ו-ל תשע"ט, ושוב בתש"פ, ושוב זכינו בתשפ"א, תשפ"ב, תשפ"ג, תשפ"ד, מצפים ומחכים לתחיית המתים במהרה ובקרוב, ואם ח"ו לא נזכה עד א-ל-ו-ל תשפ"ה מקוים לנסוע לשם שוב – שהיראת שמים גיסטזאך (נשפך כמים לבך) כ"כ כדאי לשמוע תפלתו, ונראה לומר שאין זה בגדר יוהרא לגלות בשער בת רבים **שבכינו, בכינו ממש**, ואין זה גדלות מצינו דנראה **דכל א'** יבכה כששומעים איך **שהבן** מתחנן בכל מהותו בכל נפשו לפני **אביו** שיושב ושומע תפילות ישראל, ומבקש דעת ורפואה ופרנסה וקיבוץ גלויות וכו', מאביו בתחנונים ובבכיי, והרוצה לדעת הדרך לשם ע' בסוף הקונטרס.

ונראה דראוי להזכיר דברי הגר"ן וואכטפויגל זצ"ל (יארציית בימים אלו ב' כסליו) דהקשה על עצם חזרת הש"ץ – דאיך אדם מתפלל **בקול רם** קבל כל עם ועדה? והא שמו"ע דינו **בלחש!** ותיירץ **שרצונו ית' שכל ישראל יעמדו וישמעו איך שא' מישראל דבק' עוצא מיט די רבש"ע!** (איך אדם מתדבק עם בוראו!) לימוד גדול **לכל ש"ץ**, והלואי שנזכה לעשות רצונו ית', ונאמר אמן. ומבוטח שלא יתחרט כלל אם נוסע אפי' אם הנסיעה יעלה הון – דמה לנו בעוה"ז חוץ מתורה ותפילה?

ועוד בענין תפילה וצער בצרות של אחרים **מעשה** שהי' שא' שאל אותנו למה אין לובשים מאסקא, (בתקופה שהי' מחלת הקורונה בתקופה, ר"ל, ועלינו להודות ולהלל ולשבח הקב"ה על הא שנגמר בנסיים! להתחנן לפני ד' שיפסוק כליל מאחינו בית ישראל וישתלם לעולם!), והשבנו לו שזה גורם אדם לחשוב על המחלה ומחשבה זו יכול לגרום המחלה, ועוד דגורם דגאה, וזה ג"כ סכנה, וסכנה גדולה היא, ועוד דגורם (הרבה פעמים, הרבה מאד) **שכחת ד'** – דחושב אדם שאני מוגן ואין אני צריך לסמוך על הקב"ה, ח"ו, וזה **סכנה גדולה** עוד יותר מן הכל.

אולם הלה המשיך לשאול – ואיך אתה מסכן אחרים – האם אתה יודע כמה נפטר השבוע? ענינו שאין אנו רוצים לדעת. והוא צעק שאין אתה בן אדם (בערך לשונו). הסברנו לו שאם יודעים אז צריך להצטער, ואם לא מצטערים כדבעי זה שרעקאלא! ושוב מצאנו בדף של דברי תורה שמפיצים מהגר"מ שטערנבוך שליט"א מביאים שאמר הגר"מ שטערנבוך שליט"א שהוא שמע מבני משפחת הגה"ק רבי ברוך ביער ליבוביץ זצ"ל, שתמיד היו רגילים לרמוז לרבי ברוך בער ראשי פרקים מהחדשות המתרחשות בעולם, אבל לאחר שהרשע ימ"ש עלה לשלטון ביקש הגר"מ ד' שיפסיקו להודיע לו חדשות מה שנעשה במלחמה, ואמר שבשעה כזאת שעם ישראל סובלים צרות נוראות, תובעים בשמים מכל מי שיודע מהמצב שיהא שותף בצער הכלל עד שירגיש שצרות ישראל פוגעים בו על דכדוכה של נפש, והוא אינו יודע אם יוכל למלאות חובתו ולהצטער כראוי בצער הכלל, ולכן היות שהוא בלא"ה מתפלל, והוא גם אינו יכול לפעול להציל עוד כלום, עדיף שלא ישמע כדי שלא יתא נתבע על שלא השתתף כראוי בצרתם של ישראל. וזה היתה כוונתנו – שכל א' יודע שיש צרה ו**מתפלל**, אבל כשיודעים פרטים אז מחייב צער עצום, יודוע ידענא שאין בכחינו (בליבנו) להצטער כדבעי, וא"כ **מוטב לא לדעת** – אלא לדעת שצריך תפילות להקב"ה **ביתר שאת וביתר עז** שיוסלק המחלה כליל וכו"ל, ולא רק זה אלא שיתגלה כבודו על **כל העולם כולו**, ויאמרו כל אשר נשמה באפו – ד' אלקי ישראל מלך ומלכותו מושל בכל!

כא) לפי ראות עינינו (דלפי עומק הדבר א"א לנו להבין כלום, כידוע) האם ההשתדלות שיעקב אבינו עשה עם רחל להכין סימנים כדי שלא יאליח לבן לרמותו ולחת לו לאה, האם עזר או עשה ההיפך?

לפי הנראה **לעיני הבשר** שלנו גרם ההיפך הגמור, דכיון שיעקב ראה הסימנים בלילה לא חשד כלל, ועל ידם הצליח מעשה לבן. ונראה שרצון הבורא הוא שנלמד מזה ליזהר **מכל השתדלות**, ולזכור תמיד שיכול לגרום **ההיפך הגמור**.

ושבו א"א לנו להבין חשבונות של יעקב אבינו, ולא באנו אלא למצוא הלימוד לנו, ותפלתנו שלא נכשל בדבר הלכה, לעולם, אמן.

(ב) האם הי' טענה על פי דין על לכן שהוא נתן לזה ולא רחל? למה?

נראה דנתחכם לבן לומר ליעקב בלשון **מרמה** כדי שלא להיות נתפס על הרמ"י – דלא אמר שהוא יתן רחל אלא אמר **טוב תתי אותה לך מתתי אותה לאיש אחר**, רק זה – **שיותר טוב** לתת לך מלתת לאיש אחר אבל לא שאתן אותה לך **כלל!** שוב א' בינועסמאן! **א פחד!** השתדלות! אָלַעס פֿאַר זיך! **ע"ע בספר ח"ח** ה' לשה"ר כלל ד' אות ג' בבאר מים חיים דבר נפלא.

(כב) האם מנהג מבטל הלכה?

אם הי' נתחייב באמת לתת רחל מן הדין אז הי' אפשר לומר דמשמע מכאן דמנהג מבטל דין אבל כיון שלא נתחייב, וכנ"ל, אין רא'י, ופשוט דכלל הזה הנזכר בשאלה טעון **זהירות עצומה**, ולא כההמון עם שנשכלים בזה, **ד' יכפר בעד**. **ע"ע לעיל תשו' ד' דברי הגר"י קלופט זצ"ל**, ומובן הכל!

(כג) כי שנואה לזה – האם הי' כאן שנואה?

ע' ברמב"ן ב' דרכים נפלאים – לדעת מה זה חסרון כל שהוא **באהבת אשתו**, ומה זה שיחסר **משלו ביתו**, נפלא עד מאד.

וע"ע בשיחות מוסר (עמ' ל"ט) דברים עמוקים בסוגיא זו שהיא עבודת כל **החיים!**

(כד) איך להבין מה שאמרו חז"ל (ברכות ז', ע"ט) שהראשונה שהודה ל' היתה לזה – והא' אליעזר וכל האבות הודו?

הגר"י הערמאן זצ"ל (עליו נכתב הספר הכל לאדון הכל) הסביר שהיא קראה לבנה **יהודא** כדי **שכל** פעם שהיא תקרא אותו ממילא תתן שוב **הודאה** על המתנה טובה שנתן לה אלקים, ובזאת המדה של הודאה (תמידית) היא היתה הראשונה, ומשמע שכן צריך **כל אדם** לעשות כדי לקיים **הודאה** כדבעי, ועלינו לעבוד עוד ועוד, ונזכה למצוא חן בעיני אלקים ואדם. (בפרט להודות ל' על המתנה טובה דבן או **בת** דע"י הבת אפשר לבחור איידים **גדול הדור**, ולענין בנים צריכים הרבה רחמים!) וכן על **מתנה טובה הנקרא אשת חילו**, וחברים, ותלמידים, ושומע' לקחו (או קוראי לקחו – ועלינו להודות ולהלל **עד מאד**), ועל כל העוזרים (בפרט המביאים לדפוס והדפוס שא"ל לתאר המסירות של שניהם, והמפצלים [החביבים מפ' רב, הקטנים והגדולים נ"י בכל העולם], וכל המעוררים, **כן ירבו!** ועל כל משפחתו של אדם – הודאה אחר הודאה, ובפרט על המעשה ששמענו שהי' בשבת קודש פ' תולדות אצל משפחה חשובה שהאב החשוב הי'ו נתבקש לישא דברים בקהילה פלונית בריחוק מקום בסעודה שלישית, ובנו, שבשעתו הי' בחור בר מצוה, ובשבת זו הי' הוא הגדול שבבית, הרגיש רגשי קדושה שא"ל להיות סעודה בלי ד"ת, ולכן החליט שהוא ישא דברו לפני אמו ואחיו ואחיותיו הגדולות ממנו – אבל מה לו ולדרשה – שוב חשב שימסור דבר א' או ב' מקונטרס שער מציון! וכך עשה! **וידוע לן שהנחת שקיבל הזיידע שלו הי' כששמע אח' כ' מכל זה הי' מספיק למלא כל חלל דעלמא!** ופשיטא לן שהקב"ה **בכה משמחה** וכדברי חז"ל (חגיגה דף ה'): שבוכה הוא על כל מי **שאינו יכול ללמוד ולומד** – ואשרי אוזן השומעת כל זאת, וברכה לו ולכל משפחתו שיעלה מעלה מעלה על מעלות מבחני, ויוזכה לעשות רצונו ית' תמיד, ולהיות מאלו שאומרים עלי' אשרי מי שגדל בתורה אשרי מי **שעמלו** בתורה ועושה **נחת רוח ליוצרו!** (ע' גמ' ברכות י"א).

ועוד **מעשה** שמענו על ילד א' נ"י שנכשל הרבה בבל תשחית שענים גדולות יש לו ובטן קטן, וממילא לוקח מנה גדושה ולבסוף משאיר חלק **ניכר** בין במנה של חלה, בין של דגים, בין במרק עם מאנדלאך (שקדי מרק) לרוב, בין במנה של בשר וכו', וכדרכם של **הרבה** כהיום ועוברים על **איסור דאורייתא!** וכל פעם מזהירים אותו מחדש, ולא עוזר ולא כלום ונמצא **צער שכינה**, וצער ההורים, (והזיידע ובאבע ששאוכל אצלם) **אע"פ** שהי' נזהר הוא לשבת רחוק מזיידע ומבאבע שלא יראו מעשיהו], וצער.

ובשבת פ' תולדות תש"פ כשהי' אצל זיידע ובאבע התגבר על מדותיו וביקש לשבת **דוקא** סמוך ממש לזיידע כדי שיהא מוכרח לגמור כל מה שיקח! וכלם ראו את הפלא ונהגו הנאה גדולה, ולמדו לקח **לאהוב תוכחה**, תוכחת מוסר, וביקוש ליישר את המדות עד שיחזור לבריאה ראשונה – שהקב"ה ברא אדם **ישר**, אשרי אוזן שומעת זאת, ובקשה עוד נחת לכל משפחה זו והנ"ל ולכל ישראל.

והאמת היא שאם אדם יתבונן עוד רגע קט בלבד בכל הטובות שזוכה **ברגע זו** (לתוספת על הנ"ל) – **תורה! מצוות! ויש רב** להורות בכל, הורים, זיידע'ס און באבע'ס, בנים, נכדים, חיים, בריאות, שיניים, ראיי', שמיעה, לב בריא, ידים, רגלים, חוש המשמש, חוש הטעם, חוש הריח, רואה צבעים ולא רק שחור ולבן, שכל, זכרון, סדר עיכול, כח, בית, כלים, בגדים, (ולפרט ל' מין ומין, נפלא), נעליים, אויר צח, שכנים טובים, קרובים, חברים, מורה דרך, ספרים, אור, מים לרוב, אוכל (כל יום כמה שרוצה), מטה, כר, סדינים, מעורר בבוקר, רצפת אבנים, מים חמין, מקוה, זעקלאך, זיין, האנטאכער (אלונטית), ארונות, בית כסא סמוך לשולחנו (ע' גמ' שבת כ"ה; ע"ש"ה איזה עשירות הוא זה), מדות טובות, **בטחון**, שמחת המצות, אהבת ד', פה, לשון, נסיונות, מנינים (וממילא) דברים שבקדושה, מזוזות, וכו' וכו', ודאי ישמח לבו **ויתן הודאה אחר הודאה** – בפרט בתפילת מודים יראה להודות **בכל לבו**, בין בלחש בין מודים דרבנן – ויתלהב להודות כל יום **מחדש** הודאה תמידית – על כל נשימה ונשימה תהלל ק-ה! שו"מ בספר המלא יראה ואהבה – **חכמת חיים** – מתורתו של הגרי"ח זונענפעלד זצ"ל, שהקשה כנ"ל דלכ' נח ועוד הרבה כבר הודו, ומה חידשה לאה. ותיריך דכולם הודו על דבר חוץ מדרך הטבע, והיא קבעה הודאה

על דבר מן הרגיל (לילד ד' בנים), ועל זה היא היתה **הראשונה**, ונראה כנ"ל, וב"ש, **ועלינו להודות!**

ומצאנו דברים נפלאים, **נפלאים ממש**, בתורתו של הגר"א מילעלר זצ"ל (שהפך קהילה גדולה בעמ-ריקה להיות בני תורה ומתמידים, והשפיע על אלפי אלפים ויותר בשיחות שלו, וכעת יש יותר **ממאה אלף!**) שקוראים דבריו על הפרשה וכו' **כל שבוע!** שהקשה להבין לשון **אהבה** אצל יצחק אע"ה לענין **המאכלים** – וכן הא גופא **שרצה מטעמים**.

ומראה (באריכות נעימה) איך שע"י **כל** אכילה ואכילה אדם יכול לבוא לידי **אהבת הבורא, אהבה עזה! אהבה בחוש לא רק במחשבה!**

ומציע הוא שהקב"ה עשה הכל עם טעם וכו', כדי לפתות הלב הער **לאוהבו** על זה ועל זה שנותן לו – שהכל הי' אפשר לעשות בלא שום טעם ובלא ריח ובלא צבע – אלא עשה הקב"ה דוקא באופן זה כדי שע"י **כל** סעודה כל אדם ישתנה להיות יותר מכיר גדלות בוראו וחסדו וממילא **יאהב אותו אהבה עוד ועוד**, עכ"ד.

דברים עמוקים ומתוקים ומעוררים ומחבבים ומעודדים – תפילתנו שנוזה להשתמש עבודת האכילה כרצונו ית', ונהי' מן **האהובים** העולים, אמן. וע"ש שעל כל מאכל שאוכל כדאי לומר – אהה הקב"ה עולמך **עולם נאה ונעים**, ולהכיר הטובה שהקב"ה היטב עמנו וממילא **אוהבו יותר ויותר**. ומאריך בפרשת תולדות גם לענין סעודת שבת – להשתמש **מדשני עונג** להרגיש אהבה למלכינו וכתפילתנו בשבת – ישמחו **במלכותך** וכו' וקוראי **עונג** – דכל עונג **ועונג**, כל מאכל **טעים**, כל אכילה **לתיאבון** (והוסיף שכדאי למעט באכילה ערב שבת כדי שאכילת החלה יהא **לתיאבון**, וכדאיתא בה"ש שבת ס"ו רמ"ט ס"ב וכן בס"ג, ע"ש, ולפעמים שוכחים מה העיקר ומה טפל בחיים) גורם **עוד דרגה** של קבלת עול מלכותו מתוך שמחה **ואהבה**. וע"ע בס"ה הנ"ל בבה"ל די"א דאין לאדם להעריך קידוש (עבור חתן או הולדת הבת וכדו') שבת בבוקר, שגורם שכל המשתתפים (או רובם) אינן זוכין לעשות המצוה (דאורייתא לפי הב"ח ע' בפנים), של סעודת שבת כתיקונה! דהיינו לאכול כזית ראשון של הסעודה **בתיאבון!** ודבר חשוב לפרסם – שלכה"פ המשתתפים **לא ימלא כריסם!** (והעצה שלא להרבות מאכלים בקידוש אלא להגיש הפחות שבאפשר, ודו"ק).

ונראה **רמז** לדבריו מהגמ' (מנחות צ"ו:) דאמר ר"ל וכו' מלמד שמגביהין אותו (השולחן בבמה"ק עם הלחם הפנים שעליו) לעולי רגלים ומראין בו לחם ואומרים להם **ראו עיבתכם לפני המקום**, ע"ש. ונראה דכוין שכל הברכה שיש בכל האכילות של כל ישראל באו מכח **לחם הפנים** (כנ"פ) א"כ כל האכילות הם להראות לאדם עד כמה הקב"ה **אוהב אותנו – חיבה יתירה** – וממילא כמים כן פנים אל פנים, ע"י **כל** אכילה באים אנחנו לעוד דרגה **באהבת ד'**, ודבר נחמד **וחביב** הוא לנו עד מאד.

ויש מתמיהים – שאיך אפשר להבין דבר תימה זו – **שעבודת האכילה** ממצוות ד' היא, ואיך יתכן שיש שמקיימין אותה **כמצות אנשים מלומדה?!!** והנבון יחפש תחבולות! (וא' מהן היא להשיג הברכה המזון שהדפיסו עם פירוש הגר"ד יפה זצ"ל שמלא וגדוש עם עצות נפלאות, והרוצה להשיגה ע' סוף הקונטרס הדרך לזה, ותרוויח עולמות, עולמות של טוהר).

(כה) ותקנא רחל בלחותה – האם מותר קנאה? צפרט בין אחיות?

לא הי' קנאה ח"ו אלא **קנאת סופרים** – במעשי' הטובים, ע' רש"י, והיינו בכוונה **לקבל חיזוק** לעשות **גם היא** מעשים טובים, וכן עלינו לעשות כמו שעשתה רחל, ולהשתמש כל קנאה (כשמותר) **רק להתחזק**, ולא לגרום שום עין הרע כלל, או **שום יאוש**, או שום נפילה! או **שום שנאה**, ואדרבה קודם שיעורר הקנאה יש להתפלל עבור הזולת **בדמעות שליש** מתוך אהבת נפש לו שיזכה לכל טוב **ברוחניות ובגשמיות**, ולכל מה שהוא צריך כדי לעלות **עוד ועוד**, דבלא תפילות הללו ואהבת הזולת **בדוק ומנוסה** שאין כאן קנאת סופרים אלא קנאה המרקיבה את העצמות! **חס מלהזכיר**.

(כו) האם יש מלווה להתפלל על חשוכי בנים? מנין?

רמז לחיוב נראה במה שרחל אמרה ליעקב שהי' עליו להתפלל עלי'. ועוד לזאת חוב קודש על כל א' מישראל משום **ואהבת לרעך כמוך** – דפשיטא מה היית רוצה שאחרים יעשו עבורך אם היית במצב כזה, וטעון **לב**.

וע' **בעבד המלך** שמביא **מהיסוד ושורש העבודה** התפלה שיש להתפלל בסוף שמו"ע עבור **חשוכי בנים**, והעבודה לחשוב (ולהרגיש ההרגשים של) על הזולת, עמ"ד, ע"ש"ה.

וע"ע **בספר היראה לר' יונה** שיש לומר דזה מקור לכל הנ"ל, וז"ל שם ויתפלל **בכל יום** כפי צחות לשונו על כל חולי וכו', **ועל חשוכי בנים** שיתן להם **זרע טוב וכשר**, וכו', ע"ש עוד ועוד על מה להתפלל **בכל יום**. ועיקר גדול כאן – **בטחון** – לא להתייאש, ופשוט הוא. ובפרט דבשנים אחרונים שמענו על כמה שנפקדו אחרי עשרים שנה, אחרי כ"ה שנה, וגם **אחרי ל"ב שנה, ואפי' אחרי מ"ג שנה! ואפי' אחרי ס"ח שנה!!!** וכעלת (תשלי תשפ"ו) **אחרי** – **סנה! הכל יכול יכול הכל**. ועוד ע' לעיל תשו' כ' מעשים נוראים, כ"כ.

(כז) ויחר אף יעקב ברחל – האם הי' כללי לו לעשות כן?

ע' במדרש רבה כאן שאמר לו הקב"ה, כך עונים את **המעוקות**, חייך, שבניך עתידים לעמוד לפני בנה ויאמר **התחת אלקים אני**, עכ"ל, ע"ש. ועלינו לזהר מאד בכל דיבור ודיבור שמוציאים מפינו – בפרט דחז"ל כבר אמרו לנו (מגילה י"ח.) מלה בסלע משתוקא בתרין – היינו שכר **כפול** על **כל** שתיקה ושתיקה! ויש למדוד במדידה מדוייקת, דהא יש מדה כנגד מדה **בכל דבר ובכל דיבור**, ובכל עת ובכל שעה, ואשרינו שהקב"ה מטפל עמנו לטפה ולהעלות את נשמותינו

עד שנזכה לגן עדן (**גם בעולם התחתון!**), **אשרינו!** [וע' בלוח בני יעקב תשפ"ד שמובא שם שחודש כסליו מיוחד לעבוד המדה הגרוע ביותר – **והיא מדת כעס!** ומובא שם הרבה עצות טובות, והלואי שנזכה. (ולהשיג הלוח ע' בסוף הקונטרס)].

(כח) מה לומדים מוימנאל זולאס כשה?

ע' רש"י דלקה דוקא מן ההפקר, ואפשר שבא לרמז לנו **זהירות בענין במשא ומתן**. והאמת היא שנוגע לנו כמעט כל יום – דיש כ"כ רמאות, כ"כ ביזנעס, כ"כ שקר, ואונאה, ורביית. **עד מתי נבין שכל ההשתדלות לריק היא**, וכסף מאת ד' הוא, ולא לקחת מאוצר אחר (ע' בגמ' סנה' ק"ו: על דואג ואחיתופל, ו**בשיחות מוסר** עמ' קע"ח שם לענין תורה, ונראה דה"ה הכא, ופשוט).

ושו"מ דבר נחמד **בספר ח"ח על התורה**, דכל מהותו של יששכר **תורה היא**, ושהיו מראשי סנהדריות ויודעי בינה, והכל בא ע"י ממון – **דודאים** – רמז **לתומכי תורה** – דהם זוכין להעמיד ת"ח ע"י הקמח שנותנים, דבלא זה אין תורה, וכל א' יש לו **להשתדל** להיות תומך איזה ת"ח או כולל, אפי' במקצת, כדי שיזכה למעלה גדולה זו. (וע' בסוף הקונטרס [אחרי שבת] הדרך לקיים זה ע"י הוצאת קונטרסים הללו, ואכמ"ל).

עוד לימוד בענין השתדלות יש כאן – שרואים שכשעושים היפך השתדלות נמי זוכין. דדורשי הרשימות מדייקים מהא דאמר הקב"ה לרחל – יש שכר לפעולתך – **יש שכר הרי יששכר** – דע"י שויתרה (היפך השתדלות) על יעקב אע"ה זכתה שיששכר נקרא על שמה (**יש שכר**) – תורה לדורות ולדורי דורות!

(כט) מנין לדברי חז"ל (ברכות מ"ב). תיכף לת"ח צרכה (שח"ח מביא צרכה למקום שהולך)?

רואים שבאה **ברכה** ללבן ע"י יעקב אבינו.

כמו כן לימוד לנו שצריכים לראות ולהכיר שכל מה שזכינו עד עתה בא בזכות השווער או בזכות הא"ח [מטעם אשת חבר כחבר(!), וע"ע בגמ' ב"מ נ"ט. דהיא מקור הברכה בבית!] וגם ע"י הבנים שלנו או החתנים – שתיכף לת"ח ברכה! ומי יודע מי נותן למי??

(ל) האם לכן נהג שלא לדין לענין השכר של יעקב? והלימוד לנו ולבנינו?

הי' לו חשבונות וטעמים להצדיק כל מה שעשה **עד הפרט האחרון!** וי"א שעשה באופן שיראה שכאילו כך הי' התנאים מתחילה! א ביזנעסמאן (איש עסקים) (וי"א דאם אינו נושא ונותן **באמונה**, א"כ א"ת ביזנעס אלא בזיונות, ד' ישמרנו).

ושוב עלינו לבדוק המשא ומתן שלנו אם נקי לגמרי, ומלא בטחון בד' ולא **בהסיבות** – כלל! ושוב רואים שהשתדלות אינו עוזר **באמונה** – דכל המאה **פעמים** ששינה את התנאים כדי שירוויח לא עזרו ולא **כלום!** אשרי מי שבוטח בד' **דחסד יסובבנהו**, אשרי חלקו בחיים, בעוה"ז ובעוה"ב. וכן ראוי למסור לבניו שלא מי שמנצח במשחק זה העיקר, אלא **הכל תלוי** באיך שנוהג **בשעה** שמשחקים, אם זה עם ערליכקייט (עם האמת) זה העיקר, והוא **המנצח האמיתי**, וממילא נשאר זה אצלם בכל החיים בלבבם, אמין.

(לא) האם יעקב עשה השתדלות לקבל יותר סכר?

ע' בספר **מדרגת האדם** בדרכי בטחון פ"ג, וז"ל, וז"ש המדרש (בראשית רבה ל"א) ויאמר אלי מלאך האלקים בחלום יעקב, לו ולדורות, **שאיין לך דור שאיין בו כיעקב**, [א"ה – משמע שעד כאן דברי המדרש]. אעפ"י שמדרגת יעקב בבטחון היתה כ"כ גבוהה, עד **שכל הטבע הי' משתעבד לו** כמו שיאות ליעקב, ולא הי' ביכולתו של לבן עם ערמוניותיו להפסיד ליעקב **כלום**, וכל ההשתדלות של לבן עלתה בתוהו ולא פעלה כלל, ואף שהיתה מצד הטבע סיוע ללבן, אבל מכיון שגם הטבע היתה נכנעת להתהפך כפי טובת יעקב, לכן גיעתו (של לבן) לא הועילה לו כלום, אף שמצד הטבע היתה סיוע אליו.

ונהג מבואר בתורה שהחליף את משכורתו **עשרת מונים**, והיתה זאת מרמאות של לבן, אחר שפסק עמו על עקודים, לשנות משכורתו אחר שנתעברו, לנקודים, מאחר שלבן חשב שהרי בודאי הי' העיבור מעקודים לטובת יעקב, הי' מתנכל לשנות מכפי מה שפסק מתחילה, לנקודים, ובדעתו שפט שכיון שנתעברו עקודים שוב לא יתחלפו לנקודים, ואחר שישנה עכשיו לנקודים, בטח הוא ירויח, ולא יעקב. אמנם, באמת היתה מתחלפת גם הטבע של הצאן, לפי התחלפות הפסק, והיו מתחלפים גם אחר העיבור מעקודים לנקודים, וגם אז התהפכה הטבע לפי פסיקתו של עכשיו, כמו שמבואר ברמב"ן על הפסוק **אם כה יאמר נקודים יהי' שכרך** שגם אחר העיבור נתהפך הצבע של הצאן לטובת יעקב (בביאורו עה"פ, ע"ש).

הרי נתברר לנו מזה עד כמה הגיעה מדרגת **בטחון** [של יעקב אע"ה], להיות **כ"כ חזק** בדעתו וסמיכת לבו על ה', שאף שהחליף לבן משכורתו עשרת מונים, וגם אחר העיבור – והוא ידע כונת לבן, שלכן מחליף משכורתו מכפי שהיתה קודם, מפני שסבר שאחר העבור א"י יחליף לטובתו, שוב א"א עוד שתשתנה הטבע לטובת יעקב – בכל זאת הי' מסכים להפסק של לבן, והי' **חזק בבטחון** שלא יפסיד כלום, ושאיין הצבע נחשב לגמרי [א"ה – היינו דאין לו חשיבות] שיגיע לו נזק או תועלת על ידה, אחר **שהי' בוטח בד'**, והי' תקיף בדעתו שהבטחון בד' יכריע הכל לטובתו, ולא התפעל **כלום** אף אם החליף משכורתו עשרת מונים, מגודל מדרגתו כמדת **הבטחון**, ויתכן שזהו מה שרמזו חז"ל במאמרים: **ויאמר אלי מלאך האלקים בחלום יעקב, לו ולדורות, שאיין לך דור שאיין בו כיעקב, רצו בזה ללמדנו שבאמת ביכולת כל אדם להגיע למדרגת הבטחון בלי שום סיבה כלל**, וכמו שהעלה הרמב"ן.

ומה שרבים שואלים מאחר שיעקב הי' **שלם בתכלית השלימות במדרגת הבטחון** עד שנעשו לו נסים, מדוע הי' נזקק להמקלות, **שלאמורה הוא סותר**

לגמרי לכל ענין הבטחון, שאין לך השתדלות גדולה מהמקלות, אשר יסבבו שיולידו הצאן ולדות כאלו שיהא בהם הצבעים לטובת יעקב, ומאחר שסוף כל סוף כאשר החליף לבן את משכורתו היתה מתחלפת הצבע לטובתו, הגם שלא הי' אז שום סיבה להתחלפות, כי כבר הי' אחר העיבור, ולפי דעת הרמב"ן אירע כזאת גם אחר העיבור, אשר אז בודאי אין מועיל שום סיבה טבעית לשנות הצבע לטובת יעקב. **בכל זאת יש לתמוה לאיזה צורך העמיד המקלות כל עיקר, והי' ראוי לפי שלמותו במדרגת הבטחון שלא יצטרך להמקלות כלל**, שהוא דבר מיותר לגמרי **להבוטח באמת**, ומה הועילו לו המקלות מאחר שהוא נגד הבטחון לגמרי, ולא לבד שלא יועילו להבטחון עוד יביאו רפיון לכאורה בסמיכות לבו ובטחונו. [א"ה – נראה דטמון כאן יסוד נורא והמתבונן יעלה].

אמנם זה מובן אף **במושכל ראשון**, שלא יתכן לשנות שפעולת המקלות היתה מערמימותו של יעקב לגרום לו טובה על ידם, והוא השיג ע"י זה חפצו שיולידו הצאן כפי הראוי לטובתו, ולו הרחיק המקלות הי' לבן מרויח ויעקב נפסד, שאם כן איך לא הכיר לבן את זאת ונעשה ותרן ליעקב על ערמימות גדולה כזאת, הלא מבואר שגם אחר שכבר קצץ ליעקב השכר, הי' חוזר ומחליף משכורתו גם אחר הפסק שלו, ואחר שהי' מחפש ומחזר אחר כל מיני התנכלויות לרמות את יעקב ולגזול את משכורתו ממנו, מכ"ש שלא הי' מותר העמדת המקלות אשר גלוי אצלו שיפסיד על ידו, ומוכרחים לומר **שלא היתה העמדת המקלות באמת שום סיבה ליעקב שירוויח על ידו, ולא פעלו כלל לטובתו**, והוא מובן אף בתחילת העיון, שהרי בהמקלות היו הרבה צבעים, ולא לבד הצבעים משכר של יעקב אלא גם מהצבעים אשר הי' משכר של לבן, ולכן לא נחשבו המקלות בסוג בקשת סיבה בבטחונו, ואף אם הי' בהמקלות סיבה להוליד הצאן שהוא משכר יעקב, הרי לא הועילו כלום מאחר שגם אחר הפסק הי' מחליף לבן את משכורתו, נמצא שא"א שיהא בהם סיבה להוליד כפי משכורתו, שלבן הי' משנה פסיקת משכורתו פעמים רבות, ולא הי' אפשר ביד יעקב בעצמו לבחור בהצבעים שיולידו הצאן לטובתו, שהרי לבן שינה את משכורתו גם אחר העיבור, אמנם, יקשה אם כן לאיזה ענין העמיד המקלות, ומה צורך בזה כל עיקר?

אכן ביאור הדברים הנכון: **שצורך המקלות הי' בזה מצד שהי' ליעקב דין שומר, והי' מחויב מצד דין השמירה ודין פועל, לפקח בכל כוחו ותחבולתו לטובת בריאות ואפשרות הלידה להצאן** (עיין רמב"ם סוף הלכות שכירות), ונמצא שכמו כן הי' מחויב להציג את המקלות ליחס הצאן, כי בלתי החימום לא יצויר העיבור, ובעדר הצבעים יחסר בהחימום כפי הצורך, והיו המקלות אשר העמיד לתכלית זאת, אך ורק לסבב התמימות כפי הצורך, וכמו שהעידה התורה במפורש: **ושם יעקב את המקלות לעיני הצאן ברהטים ליהמנה במקלות**.

אמנם צריכים להבין, מדוע התחיל להשתמש בהמקלות רק אחר שפסק לו לבן את שכרו ולא קודם, דאם הוא מהצורך לחמימות הצאן לסבב הלידה כפי הראוי, הלא הי' מן הצורך שיעשה כן קודם שקבע לו לבן שכרו כמו אחרי כן.

אמנם הוא מבואר בפשיטות, כי מקודם הלא לא הפריד לבן מהעדר כל טלוא ונקוד, והיו בהעדר **כל הצבעים** האלה, והיו מתחממים מהעדר, כמבואר בתורה, משא"כ אח"כ שהפריד לבן מהעדר כל שיה נקוד וטלוא, נמצא שאז הי' מן הנמנע להמציא להצאן **החמימות הראוי'** מבלעדי המקלות, לכן הי' מוכרח להשתמש בהמקלות במקום הצבעים שהיו בעדר מקודם לכן, ונמצא שבודאי הי' **הבטחון של יעקב בטחון שלם בתכלית השלמות מבלי עזר של לגלול הסיבות כלל**. ובכל זאת הורונו חז"ל במאמרים **ויאמר אלי מלאך האלקים בחלום יעקב, לו ולדורות אין דור שאיין בו כיעקב, היינו להאיר לנו הדרך שבאפשרות כל אחד ואחד אם אך יש לו רצון חזק, והוא בוטח על ד' באמת, לעמוד בתמידות במדרגת הבטחון, מבלי לבקש שום עזר מסיבות כלל וכלל**.

ואף שהי' יעקב כ"כ שלם במדרגת הבטחון, והי' משלים את כל עניניו בלי שום חסרון כל שהוא במדת הבטחון, אעפ"כ העידו חז"ל על הפסוק **וענתה בי צדקתי ביום מחר וגו'** (ויצא חמישי) אל תתהלל ביום מחר, אתה אמרת **וענתה בי צדקתי ביום מחר**, למחר בתך יוצאה ומתענה, שנאמר **ותצא דינה בת לאה, ומתבאר כי לפי מדרגתו העליונה במדת הבטחון נחשב לו למכשול מה שחשב אודות מחר**, ונלמד מזה שגם ביעקב, שכל מחשבתו אודות מחר היתה בהעלות על רציונו מצדקתו של מחר, ובכ"ז דקדקו חז"ל שהי' נחשב לו בזה לפגם **כל שהוא במדרגתו, כי איין לו לחשוב אודות מחר כלל**, ולו הלך תיכף מלבן לא הי' בא לידו לַדַּבֵּר מצדקתו ביום מחר, ולא אִירַע לו כעונש על זה מעשה דינה, וכל שכן מי שמהרס כל מעמדו במדרגת הבטחון **בשביל דאגת מחר**, שכל דאגתו הוא בעיקר לענין שאלות החיים של מחר, ודאי שאין לך מכשול גדול מזה, עכ"ל.

והנה אלו דברים עמוקים כאן, ויסודות נאמנים בבטחון בד', וגם הדרך הישר איך ללמוד חומש! **פשוטו כמשמעו!** ואשרינו שזכינו ללמוד דבריו הקדושים, וזכינו להבין שאנחנו לא מבינים, וע"ע בסמוך.

(ב) למה יעקב אִצְטוּ לֹא רָלָה לִקְצוֹעַ סָכּוּס כִּסְף מִלְּכֵן עֶצְרוֹתָיו?

בספר ח"ח על התורה מובא דבר עמוק – שיעקב אבינו אמר ללבן – **לא תתן לי מאומה אם תעשה לי דבר וגו'** – היינו יעקב אמר שאין רצוני בשכר קבוע, סכום כסף, אפי' מיליונים (הכנסה בטוחה) **דברים שהם תלויין בידי בשר ודם** (כאן היינו ביד לבן) אלא תן לי דבר שהכל תלוי בברכת ד' ית'! שוב שמענו (מא' מבני עלי"ה ה"ה ר' חא"ט הי"ו) שהרד"ק כתב כן בפירושו על חומש כאן, נפלא.

והוא דבר נצרך מאד לכל בן עליי', ומובן מה שאמרה היונה (ע' פ' נח ורש"י שם) – שיהיו מזונותי מרויחין כזית אבל בידו של הקב"ה ולא מתוקים כדבש בידי בשר ודם. שלא יהא לי פרנסה שודאי ארויח אלא פרנסה מלאה ספקות

(ואפי' **מריירות**!) כדי שאראה ואאמין ואסמוך רק על הבורא ית' לבד, ואין עוד מלבדו, אשרי איש שלא ישכח זאת אפי' **לרע כמימרא**.

ואשרי מי **שעמלו בתורה** ועושה נחת רוח לבוראו, שגם הוא יתן ויחזור ויתן, אמן. (ע' גמ' ברכות י"ז.).

וכמה נוראים דברי הכלי יקר בפ' כי תצא (רביעי) עה"פ לא תשיך לאחיך נשך שמסביר שהטעם שהמלוה ברבית נענש כל כך (אינו קם בתחיית המתים, וכו'), ע' שמות רבה ל"א ו', ובילקוט יחזקאל שע"י) הוא מפני שיש לו פרנסה מובטחת! ומסיר מעצמו מדת הבטחון! וככל הנ"ל, נפלא. וכן אמרו בנאווארדאק דזה העונש הניתן לנחש – שיש לו פרנסה מובטחת! א שרעק! וע"ע תשו' ב' לעיל מהמלבי"ם דברים מתוקים על זה.

(ג) האם הי' איזה תביעה על יעקב אזינו על שהזכיר יוס מחר (וכעין מחשבות אחר העתידות) כשאמר וענתה בי לדקתי ביום מחר?

ע' בספר המעלה ומגבי' ומטהר – מדרגת האדם בדרכי בטחון פ"ג, החלק הנזכר לעיל בחלק (א) של תשו' לו ד"ה ואף שהי' יעקב – וחזוקו הוא לנו לסלק כל דאגות (כל א' יש לו את שלו) ולהיות עם בטחון שגם זה יעבור, בלי לדאוג, אלא מלא תקוה ושמחה ואהבת השכינה.

וממשיך בספר מדרגת האדם לענין דאגת יוסף הצדיק שגם הוא דאג על המחיר שלו בזה שביקש משר המשקין, וז"ל שם, ההשתדלות הזאת, והשלים כל חלקי ההשתדלות, מפני זה נענש, וכו'. ועוד מפני שמדרגתו מקודם היתה גבוהה מאד בבטחון, לכן רגלי חסידיו ישמור כל יכשל להחסיר ממדרגתו, ולו לא הי' משיג אותו העונש של השתי שנים בעד החטא, יתכן שהי' טועה לחשוב כי השתדלותו הועילה לו, ורק בקשתו של כי אם זכרתי גרם שיצא מבית האסורים, והי' נקבע לו לדרך מכאן ולהבא שראוי להשתדל בעצמו בעד המחיר בבחינת כי אם זכרתי, לכן שמר לו הבורא מן המכשול הזה, שיראה בחוש אשר לא עלתה ההשתדלות בידו כלל, ועוד גרם אשר לא לבד שלא תקרב את הדבר המבוקש אלא עוד תרחק ממנו ההצלה, כי כך עונש של כל סבה וסבה, אשר לא לבד אשר לא תקרב את הדבר המבוקש אלא עוד תרחק אותו. ולהיפך בלתי הסבה נדמה, לפי מושכל ראשון, אשר תרחק ממנו ההצלה, ואדרבה הוא מקרב בזה, כי במדה שאדם מודד בה מודדין לו. [א"ה – היינו דאע"פ שכשמונע את עצמו מלעשות השתדלות נראה שזה גורם שלא ירויח ולא ינצל, האמת היא ההיפך!]

הרי לנו מזה שאילו לא הי' חושב אודות מחר לא הי' משתדל בוהזכרתי והי' יוצא מיד מבית האסורים, לא כן עתה, כאשר חשב אודות מחר והי' משתדל, מפני זה נתוסף לו שתי שנים.

וזהו העיקר בדרך הבטחון אשר האדם מוכרח הוא, שלא לצער צרת מחר, כי אם יעקב ויבקש סבה, מלבד שלא ירויח, עוד יפסיד, כי בגלל הסבה עוד ירחיק את המבוקש כי כך טבע הדבר אשר מי שרויף אחר הסבה הסבה בורחת ממנו. וכן מבואר בהגר"א ז"ל כי כמו כל המחזור על הגדולה גדולה בורחת ממנו, וכל הבורח מן הגדולה גדולה מחזרת אחריו, כן בכל המדות, וביחוד לענין הבטחון, כמו שהנסיון מעיד על זה למבקשי דרך השלימות והבטחון בהשם יתברך שמו באמת, עכ"ל.

ומי לא לקוי בזאת לדאוג על העתיד לבוא, ולא זו הדרך, לא זו הדרך! אלא לחזור תוך לבו שיכול לגרום עיכובים עצומים! והכל להיפך מן המכוון! ואין על הנבון אלא להתחזק בהמצוה הנוראה של תמים תהי' עם ד' אלקיך – אל תחקור אחר העתידות – כלל. וטעון לימוד שוב ושוב, ותפלה בלא הפסק! (לכ) האם יש ראי' מן הפרשה לענין לעשות השתדלות?

עיי' בספר שיהות מוסר מהגר"ח שמואלביץ זצ"ל דיש ראי' להיפך שאין לעשות – דכל ההשתדלות שיעשה עשה לא פעלו כלום, דלבסוף לא עזרו לו כלל, והקב"ה שלח מלאכים להביא לו הכל, וא"כ לא הי' צריך כלום. (ע' לעיל מהזידע שלו האלטער מנאווארדאק, [עוד לימוד] ויש ליישב).

(ג) למה אמר יעקב לרחל ולאה (מתחילה) שפני לכן לא כמו שלשום וכדלוי ליפרד, ורק אח"כ גילה שיש לו כיווי מאת ד' – למה לא אמר מיד שכן כיווה ד'?

ע' בעבד המלך בשם השל"ה, וז"ל אין ראוי לאדם כשירצה דבר מה מאנשי ביתו שיכריחם על זה על צד האונס והניצוח וכו', אבל ישתדל לפתות אותם על מה שירצהו בתכלית מה שאפשר כדי שיתעוררו לזה מעצמם, כי זה הוא יותר טוב משיעשו זה על צד האונס וההכרח. ראה כמה הרבה יעקב דברים עם רחל ולאה כדי שיתרצו בטוב לב, ואעפ"י שהקב"ה ציווה לו שישבו לביתו. [של"ה תוכחת מוסר אות מ"ד], עכ"ל. ויסוד גדול הוא בבית ובסוגיא העמוקה של חינוך. ונראה דבולו וכלול בזה בטחון, כי בלא בטחון אדם חושב שהוא צריך לעשות בכת (ולא במח), וכן הוא מעשים בכל יום ובכל שעה, והבן. ושוב תפלה שיעזרנו ד'.

וע"ע בספרי מוסר בשם הגר"ס זצ"ל דיש להקטין הנסיון כל מה דאפשר, ולכן הסביר להם התועלת גשמי וכו' וכן אנחנו בבתינו.

ומעשה שנתרחש לאחרונה במשפחה חשובה שהבעל ניסה הרבה שנים (בערך עשרים שנה!) שישתמשו בביתו כלים חשובים בשבת ולא מה שזורקים מיד לאשפה מה שקורין איינמאליגע – והשתמשות באלו הפשוטים חסר הרבה בכבוד שבת, וכדאיאת בספר חרדים שגם בהכלים בשולחן שבת מקיים מצוה דאורייתא של כבוד שבת, וכמו שמוכא כמה פעמים בקונטרסים אלו שדבר פשוט שבחתונה או בסעודת סיום הש"ס לא היו משתמשים בפשוטים כאלו, אפי' המין היקר, וא"כ ק"ו בשבת שהמלך בא לביתו, ולא עזר לו כל הדיבורים שלו. עד שבא היום שאשתו עשתה חשבון מקיף שהוצאות על כלים הפשוטים הנ"ל

(שקורין חד פעמי) עולה לבסוף הון רב, וחבל על הכסף! ולכן הלכה היא וקנתה כלים יפים עבור כל המסובים בשולחנם – וראה זה פלא שמה שהוא ניסה לדחוק (אפי' בלי כפיי' אבל בדיבורים ברויים) לא עזר כלום עד שהא"ח הבינה מעצמה, ואז הכל נעשה בשמחה ובטוב לב כל עת רחיצת הכלים (ועצה טובה קמ"ל שמכניס קערה עמוקה עם מים בלול בזיף – א' עבור כלי דג וכדומה, וא' עבור כלי בשר, ושמים הקערות וכלי אכילה מיד אחר האכילה בתוכן, כשבא אח"כ לרחצם (אחרי הסעודה) כל הלכלוך הולך כרגע, וכל הרחיצה אינו אלא בכרבע שעה אם אפי' זה), ולא מרגישה קושי כלל וכלל אלא שמחה וישון בקיום מצות ד' ברה עינים! ומעשה מאלפת הוא עד מאד, ולימוד גדול לכולנו, ואשרי חלקם בזה ובבא, וכמו שהם זוכין לנחלה בלי מצרים, כן נזכה אנחנו, אמן. ויש שטענו שע"י כתיבת דברים אלו גרמנו שהמחזירים יעלו כדי שהעולם יקנו כלים של זכויות וכדומה לכבד השבת, ולא להפחית מכבוד ד' (שאנחנו אוכלים אצל שולחנו – הוא ית' שילם עבור כל הסעודה! וכל הכלים! דהא הוצאת שבת ויו"ט וכו') לא להפחית מכבודו אפי' כי הוא זה.

(ל) האם יעקב אזינו התפאר שעבד כ"כ קשה – אפי' בקור וכו'?

לקטנים הלומדים הפרשה כך הוא נראה, אבל קשה דהא הרמב"ם (סוף הל' שכירות) פסק דברי יעקב אזינו להלכה, והרמב"ם לא הי' פוסק דבר שהוא מדת חסידות להלכה לכל העם כולו. וע' במס"י פ"ג, וז"ל – ואין רוב הציבור יכולים להיות חסידים אבל די להם שיהיו צדיקים, ע"ש. וכך אמר הגרמ"ד סאלאווייצק זצ"ל שאין לומר שזה הי' איזה מדת חסידות וכאילו מתפאר יעקב אזינו, דא"ל לומר כן, דפשיטא דיעקב אע"פ לא הי' מגלה כלל מעשיו של חסידות, ובדאי לא הי' מכריז ברבים, אלא הי' מנסה בכיסוי על כיסוי (והוסיף – ודלא כמנהג העולם כהיום. והביא מעשה שאביו זצ"ל לא גילה שהוא נזהר ממלאכה גם ביו"ט שני כל השנים שהי' בארץ ישראל, ונתגלה רק בדרך אגב!) אלא פשיטא שדברים אלו מעיקר הדין הן, וכן נפסק בשו"ע חו"מ סי' של"ז ס"כ בדיני שכיר.

והענין להחביא ולכסות ולהצניע כל מדת חסידות נמי נפסק להלכה! ע' בשו"ע או"ח בסי' תקס"ה ס"ו במחבר.

ובעצם הדבר נראה דיש חיזוק כאן לכל בני הכוללים – דיש צד שדינם כמו פועל, ובפרט לפי דברי חז"ל דאגירי יומא אנו, (עיי' בגמ' עירובין ס"ה. דאנו פועלי דיממא אנו, ע"ש), וא"כ פשיטא שצריכים ללמוד אפי' אם יש קור בבהמ"ד או חום, דכן עשה יעקב אזינו, ולימוד מתוק הוא עד מאד.

ולאידיך לענין לא לגלות מעשיו פשוט דהוי כמו ירכיך (ע' תשו' ג' לעיל) דמי שמגלה חסר בדעה, ודו"ק.

(כ) מה קשה ממה שאמר יעקב אזינו וענתה בי לדקתי ביום מחר – לענין בטחון?

ע' במדרגת האדם לעיל דברים עמוקים, ואילמיל חז"ל אמרו לא הי' אפשר לאמרם! והעיקר שבבילנו להתרחק מכל דאגה – אפי' דאגה על דבר שיבוא כמה שעות מעתה, ק"ו מלדאוג מה יהי' מחר, ואשרינו שזכינו להיות בני ק-ל חי הדבקים בו בכל, והוא אבינו המרחם עלינו תמיד.

וכבר הבאנו בשו"ת זה המעשה שהגר"מ גריינימאן שליט"א שאל פעם את החזו"א, האם אחרי שניכנס לבנין זה נלך לבקר פלוני? (כמו שדיברו מתחילה לפני שיצאו לחוץ) והחזו"א גער בו – תמים תהי' וכו' – אל תחקור אחר העתידות! אע"פ שהי' בעוד כמה שעה אין חושבים על העתיד!

(ל) למה רחל לקחה התרפים?

ע' רש"י – להפריש אבי' מע"ז נתכוונה. ולכ' כן אנחנו צריכים לנסות לעזור הזולת, אבל להתחיל עם תיקון עצמי, כידוע, וע' בסמוך.

(ו) האם נענשה על כך? ע' בשו"ע יו"ד סי' רמ"א בשוירי ברכה (מהחיד"א) בשם הזוהר שאע"פ שלשם שמים נתכוונה עדיין הי' צער לאבי' ונענשה שלא תזכה לגדל בנימין, פחד נורא. וצריך לומר כמו מאמר הגר"ח שמואלביץ זצ"ל על פנינה שגם היא נתכוונה לשם שמים (ב"ב דף ט"ז) ואע"פ כן נענשה – דלגבי בין אדם לחבירו אש הוא! ובאש אפי' אם מכניס ידו לשם שמים נכזה!

ואם חי עם המאמר חז"ל (פ"ד אבות מט"ו) יהא כבוד חברך כמורא רבך, ודאי ינצל ויעלה ויפרח ויזכה לכבוד מלכים.

(ז) למה יעקב אזינו חזר לומר גלעזל ולא קרא כמו לכן יגר סהודא?

ע' בספורנו שלא שינה את לשונו, ע"ש. ולימוד לנו, בפרט כהיום דכ"כ מושפע ההמון העם מהפורקי עול, ומאבדים מסורת אבות (הכוונה באלו שדיברו עד עתה באדיש), ופשיטא שיתחרטו חרטה גדולה, וכבר סבלו רבים מהשינוי ששינו כנ"ל והתחרטו מאה חרטות! וחבל על המאבדים היחוס והגדלות שלהם, ועוברים ללשון זר. בפרט דחייבין אנחנו לשאול מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי! ויש להעיר, כ"נ, דהרבה מערבים תיבות מהפורקי עול לתוך המאמע לשון, ואינן שמים לב שמהרסים (לאט לאט) המתנה (לשון טהור) שניתן להם. וכן אלו שחושבים שלדבר הלשון של הפורקי עול יש בו משום איזה חשיבות ומתפארים בו, יראו בסוף הטעות, ופחד הוא. ושוב מדובר בעיקר לאלו שקיבלו המתנה טובה, ודו"ק, וע' בספר בנין שלם שפה ברורה בהקדמה שלו עד כמה לשון של הפורקי עול מהרס גדולת האדם, ושם מבאר עד כמה צריכים ליהזר מהתיבות החדשות שהכניסו והמציאו, (והמדבר בלשון זה יש ליהזר הרבה!) עשה"ה דדברים עמוקים הם, ואכמ"ל.

(ח) האם אכ' אח' לכוני, או אכ'?

יעקב אמר לבניו אחים – ונראה ששני' אמת – דצריך להיות אב, וכן הבן צריך לדעת שהאב הוא המלך, וכמלאך ד' צבקות, ובכל זאת צריך להיות קירוב לבבות עד אין חקר, ואשרי מי שזוכה למה שמו"ר זצ"ל אמר תמיד שהבנים צריכים להיות צוגעלאזן צום טאטע, (תירגום בערך - דבוקים ואהובים לאבי'). וטעון תפלה ועבודה תמידית.

(ט) איזה מלאכים פגע יעקב בסוף הפרשה?

